

Seçimler Öncesinde Söylenecek
ÇOK SÖZÜMÜZ VAR!

• rapor •

Nisan, 2023

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

01
DOĞA OLAYLARI, İKLİM
DEĞİŞİKLİĞİ, AFETLER
VE PLANLAMA

7

02
KORUMA UYGULAMALARI
ve PLANLAMA

35

03
KIYILAR ve
PLANLAMA

51

04
KIRSAL GELİŞME VE
PLANLAMA

57

05
PLANLAMA HİYERARŞİSİ
VE KURUMSAL
YAPILANMA

63

06
PLANLAMA EĞİTİMİ VE
İSTİHDAM

75

ÖNSÖZ

Şehir planlama mesleği teknik ve mekansal estetik içeriğinin çok ötesinde halkımızın gündelik yaşamını ve geleceğini etkileyen ekonomik, sosyolojik ve psikolojik boyutlara sahip çok katmanlı ve geniş kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Yaşadığımız mekânı biçimlendiren şehir planlama meslek alanında olumlu ve olumsuz her gelişme doğrudan yaşamımızı da etkilemektedir. Bu sebeple yaşamımızı güzelleştirmek için, yaşadığımız mekânları iyileştirmeye, yaşadığımız mekânları iyileştirmek için de şehir planlama mesleğini geliştirmeye ihtiyacımız vardır.

Bu tespiti doğrular biçimde yaşamımızın her geçen gün zorlaştığı bu dönemde, kentlerimizde ve kırsal yerleşimlerimizde yaşam kalitesi düşmüştü; tüm bunlara koşut olarak şehir planlama meslek alanına dair sorunların çeşidi ve boyutu da artmıştır.

Meslek alanını geliştirmek, bu konuda çalışmalar yapmak ve öneriler geliştirmek konusunda Anayasal olarak yetkilendirilen TMMOB Şehir Plancıları Odası olarak yönetimde bulunduğumuz 32. Dönem içerisinde mesleğimiz, yaşam alanlarımız

ve meslektaşlarımızla ilgili olarak sorunların tespiti ve bu sorunlara çözüm önerilerimizi sunmak amacıyla bu çalışma kaleme alınmıştır.

Çalışma, meslek camiamızda en üst düzey katılım sağlanarak yürütülmüştür. Bu çerçevede öncelikle tüm şubelerimiz bünyesinde yere ve yöreye özgü çalışmalar sürdürülmüştür. Daha sonrasında şubelerimizde düzenlenen Danışma Kurullarında öne sürülen görüşlerle oluşturulan konu başlıkları sınıflandırılmış ve ana çalışma temaları belirlenmiştir. Akabinde, ana temalarla ilgili olarak tüm üyelerimizin katılımına açık şekilde çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışma gruplarından çıkan sonuç metinler tekrardan çalışma gruplarına katkı koyan üyelerimizle ve uzman kişilerle paylaşılarak metin son haline getirilmiştir.

Çalışmanın temel hedefi, merkezi ve yerel düzeyde gerçekleştirilecek olan seçimlerin yaklaştığı bir dönemde yaşam alanlarımıza, mesleğimize ve meslektaşlarımıza dair birikmiş sorunları katılımcı şekilde ortaya koymak ve bu sorunlara dair çözüm

önerilerimizi ilgili tüm çevrelerle paylaşarak belirttiğimiz çerçevede çözümlerin hayata geçirilmesini sağlamaktır.

Çalışma en temelde Şehir ve Bölge Planlama Mesleği'nin sorunlarını ve çözüm önerilerini içerse de esasen ortaya konulan sorunlar tüm yurttaşlarımızın sorunudur ve ürettiğimiz çözümler de en başta onların hayatını kolaylaştırmak amacıyla üretilmiştir. Çünkü ünlü kent düşünürü Henry Lefebvre'in belirttiği gibi *"Hayatı değiştirmek için mekânı değiştirmek gerekir"*.

Bu vesileyle Şehir Plancıları Odası olarak bu çalışmaya katkı koyan tüm üyelerimize ve farklı mesleklerden katkı sunan tüm meslek insanlarına teşekkür eder, TMMOB Şehir Plancıları Odası tarihine de düşülen bir not olacağına inandığımız bu çalışmanın yaşamı ve mekânı güzelleştirmek adına faydalı olmasını dileriz.

TMMOB Şehir Plancıları Odası
32. Dönem Yönetim Kurulu

01

**DOĞA OLAYLARI, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ,
AFETLER VE PLANLAMA**

01 DOĞA OLAYLARI, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, AFETLER VE PLANLAMA

Ülkemiz, bulunduğu coğrafi konum ve doğal yapısı itibariyle deprem, sel, heyelan, çığ vb. doğa kökenli olayların ve afetlerin sıklıkla yaşandığı bir ülkedir. Ancak bugüne kadar yürütülen yanlış politika ve planlama süreçleri neticesinde yaşanan bu doğa olayları kimi zaman can ve mal kaybına yol açan afetlere dönüşmektedir. Kısmi anlamda olumlu gelişmeler olsa da afetleri önleme konusunda ülkemizin istenilen düzeye eriştiğini söylemek mümkün değildir. Bu durum hem siyasi tercihler, hem idari, hem de mevzuat anlamında eksikliklere dayalı olarak derinleşerek büyümektedir.

Geçmişte yaşanan afetlerden sonra afete ilişkin mevzuat; güvenli yerleşim alanları oluşturulmasına yönelik olarak, özellikle de afete dayanıksız yapılaşma alanlarında yapılacak uygulamaları da kapsayacak şekilde, güncel ihtiyaçlara göre yenilenmiştir. Ancak, siyasi iktidarın yenilenen yasal düzenlemeleri uygulama tercihleri ve pratikte yaşanan sorunlar, doğa olaylarının afete dönüşmesini, afetin de etkisini belirlemektedir. Örneğin, kamuoyunda kentsel dönüşüm kanunu olarak da bi-

linen, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un amacı doğrultusunda uygulanmaması, 1999 depreminden sonra geçen 20 yılı aşkın süre sonunda ülkemizi halen afetler ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Kanunun yürürlüğe girdiği 2012 yılından beri yapılan uygulamalar afete dayanıksız yerleşim alanlarında değil, arazi rantının/kentsel rantın en yüksek olduğu kent merkezleri veya doğal açıdan cazibesi yüksek yerleşim dışı alanlarda yapılmış; bu şekilde "kentsel dönüşüm" kentsel arazi rantı üzerinden sermaye transferinin en etkili araçlarından birisi haline dönüşmüştür.

Bu dönüşüm uygulamaları afete yönelik herhangi bir katkı sağlamadığı gibi, dönüşüm yapılan alanlarda yaratılan yeni bedelleri karşılayamayacak durumda olan halk kesimlerinin de yaşam alanlarından sürülmelerine yol açmıştır.

Doğa olaylarının afete dönüşmemesi ve afetlerin etkisinin en aza indirilmesi için, dönüşümün, arazi rantı üzerinden sermaye transferi aracı olarak kullanılmasından vazgeçilmesi gerekmektedir. Dönüşüm uygulamaları risk altında yaşayan, gerçekleşen afetler dolayısıyla can ve mal kaybına uğrayan, ekonomik çöküşle yüz yüze kalan ve hatta yüzlerce yıldır yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda bırakılan halk kesimleri için uygulanmalıdır.

Afetler konusunda etkili ve düşük maliyetli biçimde kentsel alanı dönüştürmenin en stratejik aracı kamusal arazi varlığıdır. Hal böyle iken hem kent merkezlerinde hem de çeperlerinde arazi satışları Cumhuriyet tarihinde görülmemiş düzeyde yüksek seviyelere ulaşmış durumdadır. Afet risklerini azaltmada ve dirençli kentlere ulaşmada önemli bir kamusal müdahale biçimi olan kentsel dönüşüm uygulamalarındaki iş ve işlemler büyük oranda müteahhitlere devredilmiştir. Temel itici gücü müteahhit karı olan mevcut kentsel dönüşüm kurgusu, kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulan alanlarda yaşayan dar gelirli kitleler için güvensiz, sonucu ve süresi belirsiz bir işleyişe dönüşmüştür. Bir anlamda halkımız, can güvenliği ile (serbest piyasa koşullarına bırakılan yenileme giderlerini karşılayamaması sebebiyle) barınma alanını kaybetme endişesi arasında sıkışıp kalmıştır. Bu yapısından dolayı da kentsel dönüşüm uygulamaları etkin ve yaygın biçimde uygulanamamış, müteahhit açısından elde edilen karın yeterli görüldüğü yerlerde parsel ve bina bazında kentsel dönüşüm süreçleri uygulanmıştır.

Bugün insan faaliyetleri sonucunda oluşan iklim değişikliği ise artık tartışmasız bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Şiddeti ve alansal büyüklüğü artan orman yangınları, sıcak hava dalgaları, kuraklıkla eş zamanlı yaşadığımız aşırı hava olaylarına bağlı özellikle kentlerde yaşa-

dığımız seller, bu değişim sürecinin içinde olduğumuzu bizlere açık biçimde göstermektedir. İklimin değişim sürecinde fosil yakıtların aşırı kullanımı, arazi örtüsünün bozulması, ormansızlaşma, nüfus artışı ve tüketimi sürekli kılmak üzere kurgulanmış ekonomik gelişme anlayışı, dünya atmosferindeki sera gazı salımını hızlı biçimde artırmış; doğal alanlar başta olmak üzere yerküre üzerindeki arazi örtüsünü radikal biçimde deformasyona uğratmıştır.

İklim değişikliğinin en önemli sebebi olan sera gazı salım oranları sanayileşme ve bu sürecin doğal bileşeni yapılaşma/şehirleşme ile birlikte radikal şekilde artışa geçmiştir. Bu anlamda bugün tüm dünyamızı etkileyen iklim değişikliği problemi esas itibari ile *kent kökenli* bir sorundur. Bu noktadan hareketle tüm dünyayı küresel bir krize sokan, birçok türün ve yaşam alanının yok olmasına, dünyada yaşayan milyonlarca insanın yer değiştirmesine/göçlerine, ölümüne sebep olan iklim değişikliğinin, rasyonel ihtiyaçtan bağımsız biçimde üretim ve tüketim ilişkilerinin sürekliliğini hedefleyen kent kurgusu içerisinde derinleşerek devam edeceği açıktır.

Dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun bugün kentlerde yaşadığı düşünülür ve bu oranın sürekli biçimde artacağı göz önüne alınırsa, küresel ölçekte iklim değişikliğinde en önemli paya sahip olan kentlerin; aynı zamanda iklim değişikliği-

nin olumsuz sonuçlarından en çok etkilenen alanlar olacağı görülmektedir. Dolayısıyla kentlerin, iklim değişikliğinin hem nedenleri hem de etkileri anlamında ilk bakılması ve ortaya çıkan büyük kriz durumunu aşmak için öncelikli olarak müdahale edilmesi gereken alanlar olduğu açıktır.

Ancak tüm bu gerçeklikler ortada iken deprem, taşkın, sel, çığ yangın gibi etkisini anlık ve yıkıcı biçimde gösteren, afete dönüşebilen, doğa olayları konusunda ve daha uzun zamana yayılmış, etkisi ölçek olarak çok daha geniş coğrafyaları kapsayan iklim değişikliği konusunda ülkemizde yeterli önlem ve yapılanmanın hayata geçirilmediği ve risk yaratan bu konulara ilişkin risk azaltımı konusunda en önemli araç olabilecek, genel arazi kullanım desenini belirleyen, planlama meslek alanıyla ilişkinin olması gerektiği biçimde kurulmadığı görülmektedir.

Belirtilen çerçevede, bu başlığın bir sonraki bölümünde ülkemizin barındırdığı doğa ve insan kaynaklı risklerin afete dönüşmemesi için yapılması gerekenlere dair planlama meslek alanı perspektifinden öneriler sunulacaktır:

6 Şubat Depremlerinin Ardından Yapılması Gerekenlere Dair

Yaşam alanlarımızın doğa olaylarına karşı dirençli hale getirilmesi için bütüncül sakinlik önlemlerine ve bu önlemlerin ülke ölçeğinden başlayarak bölge ölçeğine, kentten kırsal yerleşme alanlarına kadar tüm planlama ölçeklerinde ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Kentlerimizin, yaşam alanlarımızın maruz kaldığı tek doğa olayı deprem değildir. Depremin yanında yakın geçmişte acı şekilde tecrübe ettiğimiz üzere seller, akarsu taşkınları, orman yangınları gibi farklı doğa olaylarının da afete dönüştüğü bir coğrafyada yaşıyoruz. Ayrıca iklim krizine bağlı aşırı sıcak hava dalgaları, kent ısı adası, su kıtlığı ve kuraklık yakın gelecekte kentlerimizde en çok konuşacağımız konular arasında yer almaktadır. Bu nedenle, yaşam alanlarımızın bir bütün olarak doğa olaylarına karşı dirençli hale getirilmesi gerekmektedir.

Sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekansal boyutlarıyla dirençli yaşam alanları oluşturmak için ilk olarak bölge ölçeğinde planlama ve politikalar üretme zorunluluğu vardır. Parçacık, noktasal projelerle veya sosyal yardımlar sonucu elde edilen kısmi iyileştirmelerle bütüncül bir direnç-

lilik elde etmek mümkün değildir. Yakın zamanda yaşanan depremler sonrasında etkilenen coğrafyayı göz önüne aldığımızda bu durum daha net ortaya çıkacaktır.

Şöyle ki; mevcut AKP iktidarının, son 20 yılda 1.170.000; yani yıllık ortalama 58.000 konut üretmiş olan TOKİ eliyle bir yılda 650.000 konut üreteceğini iddia etmesi, yani mevcut konut üretim performansını 11 kat artıracığını belirterek kentleri yeniden inşa edeceğine dair vaatlerde bulunmasının gerçekçiliği bir yana, bu tür salt betona, konuta odaklanmış bir ihya düşüncesinin sığılı ve yanlışlığı açıktır.

Yaşam alanlarımız, kentlerimiz yalnızca konuttan ibaret değildir. Olağanüstü bir performans sergileyip bir yılda sunulan tüm vaatler gerçekleştirilse dahi üretilen şeye kent denemeyeceği açıktır. Kentler, tarihiyle, kimliğiyle, kültürüyle; ekonomisi, doğal çevresiyle, toplumsal olarak inşa edilen alanlardır. Aynı şekilde, insan ve parçası olduğu ekosistemin de tüm bu süreçlerde göz önüne alınması gerekmektedir. Buradan hareketle, depremin yaşandığı 11 ili yeniden inşa etmek yalnızca kentlerin, birbirinden kopuk bir biçimde kurgulanmasıyla mümkün olmayacaktır. Bölgesel bir yıkımın yaşandığı coğrafyayı yeniden ayağa kaldırmak için öncelikle bölgesel bir kalkınma perspektifine ihtiyaç vardır. Bütüncül planlama yaklaşımını

hayata geçirmek için bölgesel ölçekte başlayarak, bölgeler arası ve bölgedeki yerleşimler arasındaki eşitsizlikleri gidermeye; birbiriyle rekabet halinde değil işbirliği içerisinde yaşam alanları kurgulamaya, kentlerimizi bölgesel ölçekte bir bütünün anlamlı parçaları kılarak yeniden inşa etmeye odaklanan bir perspektife gereksinim vardır.

Ülkemizdeki bölge planlama biliminin gelişimine bakıldığında ilk bölgesel ölçekte planlama çalışmalarının Fethiye depreminin ardından 1957 yılında bu bölgede yapıldığı; aynı şekilde Marmara Depremi'nin ardından yaşanan olumsuzlukları gidermek amacıyla yine Marmara Bölge Planının hazırlandığını görmekteyiz. Dünya örneklerine bakıldığında da, Japonya'da 1959 Ise-Waun Tayfunu ile 1995 Kobe Depremlerinin ardından yeniden inşa sürecinde bölgesel yaklaşımın öne çıktığını, bölge ölçeğinden başlayan bir yeniden inşa sürecinin işletildiği görülmektedir. Aynı şekilde Şili ve Mexico City depremlerinden sonra alınan kararlarda da ilgili idarelerce afet bölgelerinin tamamını geniş kapsamlı şekilde ele alan, bölgesel ölçekte politikalar doğrultusunda alt ölçeğe kadar inen tutarlı, detaylı ve sürdürülebilir çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Bu nedenle, bütüncül bir şekilde dirençli yerleşimler oluşturma amacına erişmek için bölgesel kalkınma hedefi doğrultusunda iddialı kalkınma

hamlesinin ortaya konulması ve bu hedefe mekansal anlamda yön gösterecek bölge planlama perspektifinin ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ekonomik olarak zaten dezavantajlı olan deprem bölgesindeki illerin depremden sonra kırılmalıklarının daha da arttığı ve ekonomik açıdan çok geride kalacakları göz önüne alındığında bu illerimizi ayağa kaldırmak adına afet bölgesini esas alan sosyo-ekonomik kalkınma politikalarının belirlenmesi ve bu politikaların mekana yansıtılması en temel ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, kuşkusuz bilimsel ve teknik veriler ışığında, kamu yararının merkeze alındığı bir planlama anlayışıyla mümkündür.

Kent ölçeğine gelindiğinde ise dirençli yaşam alanları elde etmek için, hem toplumsal boyutta sosyal dirençliliği sağlamak; hem de bütünleşik risk haritaları, sosyo-demografik analizler ve diğer bilimsel çalışmalarla bütünleşik bir risk haritasının öncelikli olarak oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan bu haritalar çerçevesinde, planlama çalışmaları yürütülmeli, belirlenen sakinim önlemleri mekansal planlara işlenmeli ve uygulamaların planlandığı gibi gerçekleşmesi için çabalar artırılmalıdır.

Ayrıca, kentlerin güvenli olması için gereken risk haritalarının yanı sıra, hem riski düşük hem de sağlıklı yerleşim alanlarının inşası için, kentleri çevreleyen/iç içe

geçen, kentlerin içinde bulunduğu özgün coğrafyanın/ekosistemin bileşenlerinin oluşturduğu doğal süreçlere (akarsular, göller, kıyılar, ormanlar, tarım alanları vd) ilişkin etütler sonucunda belirlenecek korunması gereken doğal alanlar mekansal planlara işlenmelidir.

Yalnızca yapı stoğunun güvenli hale getirilmesinden ziyade, sosyal ve teknik alt yapıyı, açık yeşil alan sistemleri kurgusunu, ulaşım sistemlerini, sağlık tesislerini vs güvenli hale getirecek bir bütüncül yaklaşımın kent ölçeğinde ele alınması gerekmektedir. Kentlerimizde, mevcut yerleşik alanların sağlıklı ve güvenli hale getirilmesi için hızla yerbilimsel etütler; mikrobölgeleme etütleri tamamlanmalı, ardından bütünleşik kentsel risk raporları hazırlanarak, plan kararları bu doğrultuda revize edilmelidir.

Yıkım yaşamış kentlerimizde ayakta kalan yapı stoğunun durumu ile birlikte zemin verileri ilişkilendirilerek kentlerin boşaltılacak, seyreltilecek, korunacak alanları belirlenmelidir. Bu raporlar doğrultusunda, kamucu bir kentsel dönüşüm hamlesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde son 20 yıldır hız kesmeden devam eden kentsel dönüşüm uygulamalarının, artık bir "yerinden etme" sürecinden çıkarılması, arazinin/arsanın rant değerine odaklanmış sermaye transfer aracı olarak görülmesinden vazgeçilmesi, risk altında

yaşayanların/yoksul halk kitlelerinin yaşam alanlarının dirençli hale getirilmesi için çalışmalara biran önce başlanması ve hızlandırılması gerekmektedir.

Yeni kuracağımız kentlerimizin üzerinde yüzlerce yıl yaşayacağımız mekanlar olacağı gerçeğinden hareketle kentlerde karar alma süreçleri şeffaf ve yöre halkı bilgilendirilerek ve talepleri dikkate alınarak sürdürülmelidir. Yöre halkını etkileyecek kararların bilimsel gerekçeleri süreç boyunca düzenli ve açık şekilde duyurulmalıdır.

Dirençli Yaşam Alanları Oluşturmak Amacıyla Ulusal Ölçekte Yapılması Gerekenler

Afetler, doğa ve insan kaynaklı olaylar sonucunda oluşan hasarların giderilmesine yönelik tedbirlerin zamanında alınmaması ve bu tedbirlere uygun politika ve planların hazırlanmaması ve/veya planlandığı gibi uygulanmaması sebebiyle oluşmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle afetler konusunda en etkili yöntem bütüncül bir afet önleme stratejisinin ve bu stratejiye uygun yönetim ve planlama modelinin oluşturulmasıdır. Belirlenen strateji doğrultusunda bilimsel tabanlı risk analizi kestirimlerini içeren ve bu doğrultuda risk azaltma tedbirlerini ve sakınım önlemlerini ortaya koyan planlar hazırlanmalıdır.

Ülkemizin her bölgesinde türü ve düzeyi farklılaşan birçok afet riski bulunmaktadır. Bu anlamda ülke ölçeğinden başlayarak yapılan bütüncül afet haritalama çalışmalarından elde edilen veriler ışığında planlama kararları güncellenmelidir. Bu şekilde müdahale aşamasına geçerken iller ve bölgeler ölçeğinde hazırlanacak olan bütüncül afet yönetim planlarının içeriği belirlenebilecektir. Bu kapsamda, il veya bölge düzeyinde mevcut riskler, bu risklerin derecesi tespit edilecek ve

bu risklerin derecesine göre idari yapılanmada uygun ekip ve malzeme tedariği sağlanabilecek ve kamu yararı gözetilmesi suretiyle önceliklendirilerek uygulamaya geçilebilecektir.

Planlama meslek alanı açısından ise yine bölge ve il ölçeğine bağlı olarak öncelikle doğa olayları kaynaklı risklerin tespit edilmesine ilişkin çalışmaların yapılması ve bu risklerin en aza indirilebilmesi için alanın özgün koşullarına uygun sakınım önlemlerinin tespiti ve bu önlemlerin bağlayıcı şekilde mekansal planlarda yer alması sağlanmalıdır.

Bununla birlikte ulusal ölçekte tüm afetleri gözetilen ve bu afetlere ait sakınım önlemlerini hayata geçirmek üzere çerçeve bir kanun, idari yapılanma ve programın sorumlu kurumları, ortaklıkları, ilişkiler ve süreleri içerecek şekilde ortaya konulması ve devlet politikası olarak izleme ve denetleme mekanizmalarının işletilmesi gerekmektedir.

Depremlere Dirençli Yaşam Alanları Oluşturmak İçin Yapılması Gerekenler

Ülkemizin 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş (Elbistan ve Pazarcık) Depremleri ve artçıları neticesinde on binlerce vatandaşımız yaşamını yitirmiş ve yaralanmış, yüzbinlerce kişi ise yaşadığı yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Yaşadığımız bu acı durum kentlerimizin depremler karşısında ne kadar kırılgan olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, birçok yerleşimi yüksek düzeyde deprem riski bulunan alanlara kurulmuş olan ülkemiz için en önemli risk faktörlerinden birini oluşturmaktadır. Depremlere bağlı afetler konusunda yerleşim yerlerimizi dirençli hale getirebilmek için meslek alanımızla ilgili yapılması gereken hususlar aşağıda açıklanmıştır.

Planlama pratiği içerisinde her ne kadar imar planları ile ilgili olarak jeolojik-jeoteknik etüt raporu, mikrobölgeleme gibi araçlar ve çalışmalar gerçekleştiriliyor olsa da depremin halihazırda yapılaşmış meskun alanlar üzerinde risk yarattığı gerçeğinden hareketle yapılaşmış alanlarda yerbilimsel çalışmalarla birlikte bina kalitesinin tespit edilerek kırılgan yapı stokunun ivedilikle belirlenmesi gerekmektedir. Zemin ve bina verilerine dayanarak kırılganlık seviyesine göre riskli

bölgeler tespit edilip ilan edilmelidir. Bu konu öncelikli görev olarak tüm yerel idarelere verilmeli ve bu hususta gerekli mali bütçe ve personel desteği sağlanmalıdır.

Şu an itibariyle risk azaltımına yönelik hamlelerin çoğu parsel ölçeğinde yapılıyor olsa da kent ölçeğinde risk sakınımına yönelik çalışmalar bulunmamaktadır. Bu anlamda bu tür çalışmaların yapılmasına yönelik emredici hükümler ilgili kanun metinlerine eklenmelidir. Ayrıca bu çalışmaların sonucuna göre mevcut imar planlarının güncellenmesi önceliklendirilmelidir.

Deprem riski ile karşı karşıya olan yerleşimlerimiz üzerinde deprem toplanma alanları, konteyner ve çadır kentler, sahra hastaneleri için gerekli alanların olası afet sonrası senaryolara göre şimdiden imar planlarında kullanım yerlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda kentsel açık alan kullanımlarının (Fuar alanı, yeşil alan, kent meydanı, bölge parkı, pazar alanları, bölgesel otoparklar, vb) deprem sonrası afet yönetimini de gözetecek biçimde yer seçiminin yapılması sağlanmalıdır. Bu tür açık alan kullanımları, erişebilirlik, hizmet edeceği nüfus gibi kriterler dikkat edilerek belirlenmelidir. Depremler neticesinde kentlerimizde yaşanan ve yaşanabilecek yıkım ve can kayıplarının büyüklüğü ortadadır. Hal böyle iken, geçmişte deprem toplanma alanı olarak

belirlenen ancak kamu yararına aykırı biçimde yapılaşmaya açılmış ve barındırdığı kullanım kararı sebebi ile deprem toplanma alanı olarak kullanılmasına imkan olmayan alanlardaki yapılara dair acele kamulaştırma kararı alınmalı ve bu alanlar afet sonrası toplanma noktası olarak da kullanılacak kullanım kararlarının getirildiği sahalara haline dönüştürülmelidir.

6306 sayılı kanun ve Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi uyarınca ilan edilen alanların deprem ve diğer afetler göz önüne alınarak ilan edilmesi ve gerekçelerinin afet önleme amacı dışına çıkmaması için bu alanların ilan süreçleri ve nedenlerine ilişkin ilgili kanunlarda yer alan düzenlemeler yeniden gözden geçirilmeli ve detaylandırılmalıdır. Bu doğrultuda Belediye Kanunu'nun 73. maddesinin uygulanmasına yönelik yönetmelik hazırlanmalıdır. Tek bir kanun maddesi olduğu için bu hususta bazı belediyelerde keyfiyet ve ranta yönelik alan ilanlarının yapıldığı bilinmektedir. Bu tür alanların mutlak şartla kentlerde yaşanacak afet senaryolarına karşı hazırlık ve afet sonrası yönetim göz önünde bulundurularak ilan edilmesi sağlanmalıdır.

Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi uyarınca Kentsel Dönüşüm ve Proje Geliştirme Alanı adı altında ilan edilen alanlarda dönüşüm süreçleri maddi yetersizliklerden dolayı belediyelerce sürdürüleme-

mektedir. Bu durumda ilgili belediyelerce Çevre Şehircilik ve İklim Değişiklik Bakanlığı'na başvurular yapılmakta ve 6306 sayılı kanunun sağladığı maddi olanaklardan dolayı kentsel dönüşüm süreçlerinin yürütüleceği alanlar merkezi idarenin sorumluluğuna bırakılmak istenmektedir. Bu gerçeklik dolayısıyla maddi yeterliliği olmayan belediyelerin bu taleplerinin öncelik sıralaması dahilinde merkezi idare tarafından hayata geçirilmesi; 6306 sayılı yasada tanımlanan Dönüşüm Projeleri Özel Hesabı'nda yerel yönetimlere pay ayrılması ve bu payın yalnızca afetlere dirençli yerleşim alanlarının dönüşümü için kullanılması sağlanmalıdır.

Merkezi yönetimin hızlı karar alma kabiliyeti, deprem riskinin etkilerini azaltmak için zamana karşı yarış yapılan bir dönemde avantaj sunmaktadır. Bu sebeple merkezi idarenin deprem konusunda yaşadığımız can kayıplarının büyüklüğü göz önünde bulundurularak idari yapılanmada belli değişiklikler yapması uygun olacaktır. Bu anlamda TOKİ ile birlikte İller Bankası'nın görev tanımları ağırlıklı olarak kentsel dönüşüm süreçlerini yönetmek üzere yenilenmelidir. Bu şekilde kentsel ölçekte ve kamu otoritesinin hakim ve yürütücü olduğu, kamu yararı odaklı kentsel dönüşüm sürecinin önü açılmalıdır.

Mevcut durumda parsel bazlı dönüşümün yegâne yöntem olarak belirlendiği

İlgili Mevzuatta Yapılması Gereken Değişiklikler

1. Kentlerin mevcut yerleşik alanları özelinde insan ve doğa kaynaklı riskleri tespit etmek, bu risklerin niteliğini ve mekânsal dağılımını belirlemek ve mekânsal planlama çalışmalarını yönlendirecek nitelikte risk sakınım önlemleri geliştirmek amacıyla imar planlarına esas kentsel risk analizi çalışmalarının başlatılması gerekmektedir. Mevcut imar planlarının, söz konusu bu kentsel risk analizi çalışmaları esas alınarak risk azaltma ve sakınım önlemlerine göre revize edilmesine ilişkin zorlayıcı mevzuat hükümleri geliştirilmelidir. Ayrıca kentlerin yapıli bölümlerindeki dönüşüm, sağliıklaştırma, tahliye vb. müdahaleler ile riskli alan, rezerv yapı alanı ilanlarına ilişkin kararların kent bütününe yönelik hazırlanacak kentsel risk analizi çalışmalarına dayandırılmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Kentsel risk analizi sonuçlarının şeffaf olarak ilan edilmesi ve yapıların sigortalımasında kentsel risk analizi çalışmalarından faydalanılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

2. Yer bilimsel etüdü olmayan veya güncel mevzuata göre hazırlanmış yer bilimsel etüdü bulunmayan yerleşimlerin tümünde yeni genelgeye göre yerbilimsel etütlerin makul bir süre içinde tamamlanmasını zorunlu tutacak mevzuat düzenle-

melerinin yapılması önemlidir. Yeni genelgeye göre yapılacak yer bilimsel etütlerle birlikte hazırlanacak kentsel risk analizi çalışmalarına bağılı olarak imar planlarının belirlenen süre içerisinde revize edilmesine ilişkin yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Temenni düzeyinde olmaması için bu çalışmalar yapılıana kadar uygulama ve ruhsat düzenlemelerinin geçici olarak durdurulmasına ilişkin düzenlemeler ele alınmalıdır.

3. İmar planlarında ve şehircilik çalışmalarında etkili denetim ve izleme düzenlemelerinin hayata geçirilmesine ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Planların onay öncesindeki incelemesinde, uygulama aşamasındaki denetiminde bütüncül bir izleme mekanizmasının kurulması için mevzuatın geliştirilmesi gerekmektedir. Yapıların ruhsatlandırılmasından başlayarak altyapının inşası, sosyal donatının gerçekleştirilmesi, plan değişiklikleri, yerleşme-yapılaşıma koşullarının tümü izlenmeli ve şeffaf olarak ilan edilmelidir.

4. *Yerinde Dönüşümün* teşviki için 6306 sayılı kanunda yer alan Rezerv Yapı Alanı tanımının değiştirilmesi; mevcutta tariflendiğı haliyle kalıcı yeni yerleşim alanı olması yerine, geçici barınma alanı olarak kamunun sunacağı yapı stoğı bölgeleri haline getirilmesi gerekmektedir. Riskli alanlarda veya yapılarda ikamet eden

yurttaşların bu alanlarda karşılanabilir miktarlarda kiralarla kamu kiracısı olması, dönüşüm süreci tamamlandıktan sonra (azami 2+1 yıl içinde) kendi yaşam alanlarına dönmeleri sağlanmalıdır. Böylelikle dönüşüm süreçleri boyunca kullanılacak bir yapı stoğu kamu tarafından karşılanmış olacaktır. Aynı zamanda mevcut haliyle kalıcı yeni yerleşim alanı şeklinde tariflendiği için riskli alan veya yapılarda yaşayan yurttaşların dönüşüm süreçlerinde sıklıkla karşılaşılan *yerinden etme* pratiklerinin de önüne geçilmiş olacaktır.

5. Riskli alanda yapısı bulunan veya riskli yapıda ikamet eden yurttaşların, kentsel dönüşüm süreci boyunca mağdur olmaları ve yapılarının doğa olaylarına dayanıklı hale getirilmesi için dönüşüme tabi tutulmalarını teşvik etmek için rezerv yapı alanları dışındaki yerlerde kiraya çıkmaları durumunda Dönüşüm Projeleri Özel Hesabından ödenecek kira yardımları belirlenecek rayiç ücret tutarında olmalıdır.

6. 6306 sayılı Kanunun amacı dışında kullanılmasının önüne geçmek için, Kanundaki Riskli alan tarifinin yalnızca *“Yapılaşmanın olduğu zemin özellikleri nedeniyle veya zemin üzerindeki yapıların taşıdığı tehlike sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan alan”* şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir.

7. Afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarına ait konum, kapasite ve kullanım stratejilerinin üst ölçekli çevre düzeni planlarından (ÇDP) başlayarak, 1/5000 ölçekli nazım planlar ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarına kadar hiyerarşik düzen içerisinde, plan şemalarında, plan uygulama hükümlerinde ve plan açıklama raporlarında yer alması gerekmekte olup; bu konuda Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde düzenlemeler yapılmalıdır. Onaylı planlarda yer almayan, ilke/tavsiye düzeyinde kalan veya yerel karar vericilerin inisiyatifine/tutumlarına açık düzenlemelerin uygulamada etkili olamayacağı göz önünde bulundurularak yeni yaşam alanlarında, yürürlükteki mevzuatta yer almayan afet sonrası acil toplanma ve barınma alanlarının düzenlenmesi ve bu alanların oluşturulmasının zorunlu hale getirilmesine ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Afet Sonrası Acil Toplanma Alanlarının; erişilebilirlik, ulaşım akslarıyla bağlantı, kullanılabilirlik/çok fonksiyonluluk, mülkiyet, zemin özellikleri ve alansal büyüklük gibi kriterler göz önüne alınarak belirlenmesi; bu alanların imar planında gösterilmesi ve bu alanların yapılaşmasını içeren plan değişikliklerinin plan onama kurumuna sunulmaması yönünde ilgili mevzuatta düzenleme yapılmalıdır.

Geçmişte Afet Sonrası Acil Toplanma Alanı olarak belirlenmesine rağmen yapılaşmaya açılan alanların, kamuya geri kazandırılması için 6306 sayılı Kanunun verdiği yetkiyle kamulaştırma yapılmalıdır.

8. Mevcut durumda, 189 sayılı Kanun ile 2565 Sayılı Kanun kapsamında bulunan askeri alanlar, askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgeleri başta olmak üzere rezerv yapı alanı ilan etmek amacıyla TOKİ'ye/Bakanlığa devredilip ardından plan kararlarıyla 6306 sayılı yasanın amacına aykırı olarak özelleştirildiği/yapılaşığı tespit edilen tüm alanların kamulaştırılarak tekrardan amacına uygun şekilde kamuya kazandırılması sağlanmalıdır. Bu sebeple, Kanun'un 3. maddesinin 5. fıkrasında yer alan *"Tahsis veya devir tarihinden itibaren üç yıl içinde ve gerekli görülen hallerde uzatılan süre içinde maksadına uygun olarak kullanılmadığı Bakanlıkça tespit edilen taşınmazlar, bedelsiz olarak ve resen tapuda Hazine adına tescil edilir veya önceki maliki olan kamu idaresine devredilir"* ibaresine ek olarak *"Bakanlık tarafından rezerv yapı alanı, riskli alan ilanının ardından Kanunun amacı dışında yapılaşma tespit edilen tüm uygulamalar iptal edilerek söz konusu alanlar kamuya kazandırılır"* ibaresi eklenmelidir.

9. 6306 sayılı Kanunun 6g) maddesinde tanımlanan *"gelir ve hasılat oluşturma"* ibaresi kapsamında rezerv yapı alanı ola-

rak belirlenen alanların prestijli konut projeleri için gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişilere devrinin/satışının yasaklanması gerekmektedir.

10. İkinci konutun vergilendirilmesi, daha fazla sayıda konutu olanların vergilerinin artan oranda belirlenmesi; elde edilecek gelirin Dönüşüm Projeleri Özel Hesabına aktarılması sağlanmalıdır.

11. Kamu mülkleri; yürürlükte olan planların hayata geçmesi ve kamusal hizmetlerin sunulması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle kamu mülkiyetlerinin satışının engellenmesi konusunda yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

12. Barınma hakkının temel bir insan hakkı olduğundan hareketle konutu yatırım aracı haline getiren kredi teşvikleri, yabancıya konut satışı, kira ve konut fiyatlarının denetlenmemesi konusundaki tüm iş ve işlemlerinden vazgeçilmeli, gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

13. Ülkemizde düzenlenen "sosyal konut" kampanyaları konutun yatırım aracına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle başta TOKİ olmak üzere ilgili kamu kurumları tarafından üretilen konutlarda mülkiyetin kamuda kalacak şekilde sadece kullanım hakkının vatandaşlara (gelirlerine göre önceliklendirilerek) sunulması konusunda yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmalıdır.

14. Miras olarak bırakılan taşınmazın vergilendirilmesi, alınan verginin 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi kapsamında yürütülecek iş ve işlemler için kullanılması sağlanmalıdır.

15. Kentlerimizin deprem karşısındaki durumu göz önüne alınarak yeni yapı çevreler üretmek yerine mevcut yapı stoklarının dönüştürülmesine ilişkin plan kararları yeniden ele alınmalı ve kamu kaynakları bu alanlara yönlendirilmelidir.

16. Boş konut stokunun vergilendirilmesi, yaşam alanları riskli alanda kalan veya riskli yapıda oturduğu tespit edilen yurttaşlara kiralanması durumunda bu konutlara uygulanacak olan vergilendirmelerde indirim yapılması; böylelikle dönüşüm sürecinde ihtiyaç sahibi olanların kullanımına açılmasının teşviki sağlanmalıdır.

17. Dönüşüm Projeleri Özel Hesabından yerel yönetimlere pay aktarılması; bu payın yalnızca Belediyeler Kanunu 73. Madde kapsamında yürütülecek işlemler için kullanılması sağlanmalıdır.

18. Her yıl için belirlenen Genel Bütçe içerisinde yaşam alanlarımızın doğa olaylarına dirençli hale getirilmesi için sadece afet risklerini azaltma tedbirlerinde kullanılması kaydıyla belli bir pay ayrılması ve bu payın yalnızca belirlenen bu amaç için harcanmasının takibi sağlanmalıdır.

Önceliklendirme esasları, alan seçimi ve etaplama hususları ayrı bir yönetmelikle belirlenmelidir.

19. İmar aflarının bir daha gündeme gelmemesi için Anayasaya hüküm eklenmeli, imar affından faydalanmış tüm yapıların kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar sonucunda dönüşümünü sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

20. 3194 sayılı İmar Kanununun 18.maddesi kapsamında kamusal alanların elde edilmesi amacıyla alınan Düzenleme Ortak Payı toplam inşaat alanları ve değer esaslı olarak alınacak şekilde yasal düzenleme yapılmalıdır.

İklim Değişikliğine Duyarlı Yerleşimler İçin Yapılması Gerekenler

İnsan kaynaklı afetler, doğanın kendi oluş ve bozuluş seyrine göre değil insanoğlunun doğayı tahrip etmesi, doğanın kendini yenilemesini engelleyecek şekilde aşırı müdahaleleri sonucunda oluşan afetlerdir. Küresel iklim değişikliği de bu çerçevede ele alındığında insan kaynaklıdır ve iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları meteorolojik ve hidrolojik karakterli afetlere neden olmaktadır.

İklim değişikliğinin etkileri nedeniyle oluşan ve bilimsel olarak gelecekte öngörülen söz konusu doğa kökenli afetlerin sayıları ve şiddeti giderek artmakta olup bu açıdan planlama meslek alanı içerisinde de önemle odaklanılması gereken bir sorun haline gelmiştir.

Dünya Meteoroloji Örgütü'nün yayınladığı Şiddetli Hava Hareketleri ve Aşırı Yağış- Kaynaklı Can Kaybı ve Ekonomik Zararlar Atlası adlı rapora göre küresel ölçekte 1970-2019 yılları arasında iklim değişikliğinin etkisiyle yaşanan aşırı sıcak hava dalgaları, seller ve taşkınlar vb. den kaynaklanan afetlerin sayısı 5, afetler sonucu oluşan maddi zarar ise 7 kat artmıştır. Bu dönemde yaşanan 11 binden fazla şiddetli hava hareketleri, fırtınalar

ve aşırı yağış gibi iklim kaynaklı gelişen afetler neticesinde, yüzde 90'dan fazlası gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 2 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiş, 3 trilyon 640 milyon ABD Doları tutarında maddi hasar oluşmuştur. Rapora göre, bu dönemde yaşanan 22.326 afetin yaklaşık yüzde 50'si, can kayıplarının ise yüzde 45'i ve ekonomik kayıpların yüzde 74'ü aşırı hava hareketleri ve yağışlardan kaynaklanmıştır.

Bilimsel çalışmalar güncel durumda iklim değişikliğinin etkilerinin sosyal ve ekonomik açıdan da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle oluşan doğa kökenli afetlere ilişkin benimsenecek politikalarda çok disiplinli bir anlayış ve kapsamlı bir katılımçılık politikasının gerekliliği görülmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra bu risklerle mücadelede, iklim değişikliğinin etkilerine uyum ve afet risklerini azaltma politikalarının bütünleşik bir biçimde ele alınması üzerinde önemle durulan yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Sendai Afet Risk Azaltma Çerçeve Belgesi (2015-2030), iklim etkilerine uyum ve afet risklerinin azaltılması faaliyetlerinin birbirleriyle uyumlu olmasına ve entegrasyonuna daha fazla vurgu yaparak afet risklerinin azaltılması konusunda küresel gündemi belirleyici nitelik taşımaktadır.

Diğer yandan ülkemizin Ekim 2021’de taraf olduğu Paris Anlaşması, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri neticesinde yaşanan afetlerde ortaya çıkan kayıp ve zararların minimize edilmesi için kapsamlı etkilenebilirlik ve risk değerlendirmeleri, erken uyarı sistemleri, risk sigortası olanakları, iklim risk havuzu ve diğer sigorta çözümleri gibi bir dizi önleme işaret etmektedir.

Ülkemizde ise her ne kadar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ekim 2021 itibariyle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na dönüşmüş olsa da mevzuat, idari yapılanma ve stratejik planlama anlamında bu alana yeterli önemin verildiğini söylemek ve çalışmaların bilimsel gerçekler dikkate alınarak yapıldığını söylemek mümkün değildir.

Afet yönetimi ile ilgili mevcut mevzuatta iklim değişikliği bağlantılı tehlike faktörleri ve iklim değişikliğine karşı dirençli yapılaşma ile ilgili hükümler bulunmamaktadır. Afetlerle ilgili mevzuat değişen bu koşullara göre güncellenmelidir. Özellikle iklim değişikliğine karşı dirençli yapılaşmayla ilgili yasal düzenlemelere olan ihtiyaç önceliklendirilmelidir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının uhdesinde 21-25 Şubat 2022 tarihleri arasında Konya’da toplanan ilk İklim Şurası’nda iklim değişikliğinin kent-

lerde afet yönetimi ile bağını doğrudan ele alan bir dizi politika tavsiye kararı kabul edilmiştir:

- *Yerel düzeydeki afetlerde kriz yönetiminden risk yönetimi modeline geçilmeli ve bu kapsamda gerekli olan beşeri, idari, finansal kapasite geliştirilmeli ve mevzuat kapsamı güçlendirilmelidir.*
- *Şehirlerde su şebekesi, enerji yönetimi, atık yönetimi, ulaşım sistemi de dâhil olmak üzere, tüm alt yapı sistemlerinde akıllı şehirler stratejisinde ortaya konulan dijitalleşmenin afet risk yönetimine uygun ve iklim dostu şekilde tasarlanması sağlanmalıdır.*
- *Yerleşim yerlerinde taşkın yönetim planlarının öncelikli olarak doğa temelli çözümler ekseninde uygulanması sağlanmalıdır.*

Ancak uygulamalar yukarıdaki Şura kararları dikkate alınarak yapılmamaktadır.

Küresel ölçekte en yüksek iklim bilim organı olan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin (Intergovernmental Panel on Climate Change/IPCC) tarafından 2022 yılında yayımlanan 6. Değerlendirme Raporunun Uyum, Etki ve Etkilenebilirliğe ilişkin 2. Çalışma Grubu Raporunda Türkiye’nin de içinde bulunduğu Akdeniz Hav-

zasındaki ülkelerde kuraklıkla bağlantılı güçlü ısınma eğilimi görüldüğü belirtilmiş ve kuraklığa bağlı ekonomik kayıpların yüksek olduğu vurgulanmıştır. Bu Raporunda yağışların azalması nedeniyle çoğu yerde nehir akışının ve düşük akışların azalmasının (muhtemelen %12-15 veya daha fazla); yeraltı suyu şarjının, azalan şarj nedeniyle azalacağı, göllerdeki su seviyelerinin ve rezervuarların mevcudiyetinin 2100'de %45'e kadar düşmesinin beklendiği, Havzadaki en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü'nün, 2070'den sonra kuruyabileceği, azalan yaz nehir akışları ve artan su sıcaklıklarının, tatlı su soğutmalı termoelektrik (nükleer dâhil) elektrik santrallerini ve hidroelektrik santrallerini kısıtlayacağı ve kuzey Akdeniz'de 2°C'nin altında %6-33 ve 3°C'nin ötesinde %20-60 oranında üretim azalmasının mümkün olduğu vurgulanmıştır.

İklim değişikliğinden kaynaklanan aşırı hava olayları sonucunda kentlerimizde taşkın/sel olaylarının sayısı giderek artmaktadır. Özellikle kentsel nüfus artışı, sanayileşme ve akarsu yataklarındaki düzensiz yapılaşma sonucunda can kayıplarına ve sosyal/ekonomik zararlara yol açan taşkınlar yaşanmaktadır. 2020-2022 yıllarında Giresun, Rize, Artvin, Sinop, Bartın ve Kastamonu'da yaşanan su baskınları önemli can ve mal kayıplarına yol açmıştır. 11 Ağustos 2021 tarihinde Batı Karadeniz bölgesinde başlayan aşırı yağışlar

sonucunda Bartın, Kastamonu ve Sinop şehirlerinde sel ve su baskınları meydana gelmiş, 82 kişi hayatını kaybetmiş, birçok ev ve işyeri zarar görmüştür.

Planlama mesleği açısından ele alındığında görünen odur ki planlama disiplininin iklim değişikliği ile ilişkisi henüz kurulmuş değildir. Türkiye'de bugüne kadar iklim değişikliği ile ilgili olarak strateji belgeleri ve eylem planları anlamında birçok kentte çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, kent morfolojisini ve tasarımı yönlendiren ve dolayısıyla kent kurgusunu belirleyen temel dokümanlar içerisinde iklim değişikliği henüz bir sorunsal olarak ele alınmamıştır. Dünya örnekleri incelendiğinde bu konuda yürütülen birçok çalışma mevcuttur. Çalışmalar öz itibari ile bizde birer arazi kullanım kararı olarak görülen kentsel kullanımların her birinin kent iklimi açısından taşıdığı önem ve öncelik doğrultusunda planlamada ne şekilde değerlendirildiğini veya değerlendirilmesi gerektiğini üzerine yoğunlaşmaktadır. Rekreasyon amaçlı kullanılan yeşil alanların ve kent içi sulak alanların kentsel iklim açısından taşıdıkları önemin bilinmesi, onları sadece estetik değer olarak değil, kentsel yaşamın sürdürülebilirliği açısından yağış- toprak buluşmasında, yeraltı suyunun beslenmesinde, drenaj özelliğiyle vd fonksiyonları olduğunun kabul edilmesini gerektirmektedir. Bu alanlar birçok ülkede rekreasyon fonksiyonlarıyla

la beraber, kentsel iklimi kentli yurttaşlar için konforlu hale getiren birer soğuk alan olarak görülmektedir. Bu anlamda bu tür alanlar serinletici etkisi olan kentsel kullanımlar olarak dünyada ele alınmakta ve planlama pratikleri bu alanların taşıdıkları klimatik özellikler göz önünde bulundularak yapılmaktadır.

3194 sayılı İmar Kanunu özü itibari ile planlama süreçlerini, plan türlerini ve bu plan türlerinin birbirleri arasındaki ilişkileri tanımlamaktadır. Bu kanunda mekânsal plan kademeleri Mekânsal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama imar Planı olarak belirlenmiştir. Bu kanun içerisinde bu plan kademelerinin hiçbirinde iklim değişikliğine uyum anlamında bir ilişki kurulmamıştır. Bir zorunluluğa bağlı kalmadan, açık ve net şekilde iklime duyarlı planların yapılmasının bir “seçenek” olarak sunulduğu tek plan türü kırsal karakterli yerlerde yapılacak planlar olarak belirlenmiştir. Kırsal karakterli yerlerde yapılacak planların içeriğine ilişkin ilgili madde aşağıdaki gibidir.

“Madde 8: Planların hazırlanması ve yürürlüğe konulması:

h) (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) Köylerde ve kırsal özellik gösteren diğer yerleşmelerde yapıların etüt ve projeleri ilgili idarenin veya Bakanlığın taşra teşkilatının mimar ve mühendisleri

tarafından hazırlanabilir. Bakanlıkça; bu Kanun kapsamındaki yerleşmelere ilişkin enerji verimli, iklim duyarlı ve ekolojik özellikli plan ve projeler hazırlanabilir veya hazırlattırılabilir, bu nitelikli yapılar inşa edilebilir veya uzun vadeli kredilendirilmek suretiyle desteklenebilir.”

İklim değişikliği sürecinin bir sorunsal olarak tüm ölçeklerde planlama sürecine dâhil edilmesi gereken bir olgu olduğu artık tüm dünyada kabul edilmiş bir gerçeklik iken; 3194 sayılı İmar Kanunu içerisinde sayılan hiçbir plan türü ve ölçeğinde iklim değişikliği etkilerinin bir risk olarak değerlendirilmediği ve iklime duyarlı mekânlar yaratmanın bir öncelik olarak benimsenmediği görülmektedir.

Planlama meslek alanında planlama süreçlerini yönlendiren ana dokümanlardan bir diğeri ise ikincil mevzuat olarak Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'dir. Bu yönetmelik içerisinde tanımları ve içerikleri belirlenen hiçbir plan türünde “planlama ilke ve esasları” başlığı altında iklim değişikliğine karşı dirençli kentler yaratmak bir ilke olarak ortaya konulmamıştır. Planların hazırlık aşamasında hazırlanacak dokümanların ve yapılacak zorunlu çalışmaların belirlendiği kısımlarda da iklim değişikliğine ilişkin çalışmaların yapılabileceği tek plan türü Mekânsal Strateji Planı olarak belirtilmiştir. Bu plan

türünde de iklim değişikliğine ilişkin analizlerin yapılması zorunlu tutulmamıştır. İlgili plan türünde “Veri Yapısı ve Analizler” başlığı altında iklim değişikliğine ilişkin yapılacak çalışma ve üretilecek verilere ilişkin ifade aşağıdaki gibidir:

“Madde 17 b) Gelişmesi kısıtlanacak veya özel koşullara sahip alanlar; deprem, heyelan, taşkın, iklim değişikliği gibi belirli bir tehlikenin söz konusu olduğu alanlar, biyolojik çeşitlilik açısından önemli olan, tarımsal ekosistemler ve ormanlar, tatlı su ekosistemleri ve su kaynakları, kıyı ekosistemleri gibi endemik türlerin bulunduğu veya ekolojik açıdan önemli alanlar ile doğa koruma alanları, özel çevre koruma bölgeleri, milli park, tabiatı koruma alanı, yaban hayatı koruma alanı, sit alanları ve benzer konular.”

Görüleceği üzere bu madde içerisinde iklim değişikliği; deprem, heyelan, taşkın gibi belirli bir yere ve bölgeye özgü bir risk unsuru olarak ele alınmıştır. Oysa Akdeniz İklim Kuşağı içerisinde bulunan Türkiye; sadece belirli bölgeleriyle değil, bütün olarak iklim değişikliğinin yaratacağı olumsuz etkilerle karşı karşıyadır. Bu çerçevede iklim değişikliği sorununun bütünlüklü ve makro ölçekten başlayarak ele alınması gereken bir konu olduğu ortadayken; ülke ölçeğinde hazırlanan ve diğer bütün alt ölçekli plan türlerine re-

ferans veren bir plan türü olarak Mekânsal Strateji Planı’nda iklim değişikliğinin sadece veri ve analizler başlığı altında; o kısımda da yanlış biçimde yorumlanarak ele alınmış olması, Türkiye’deki mekânsal planlama pratiğinin iklim değişikliği sürecini ne kadar göz ardı ettiğinin açık bir göstergesidir.

Yine kentlere yönelik değişik ölçeklerde asgari sosyal ve teknik altyapı alanlarında minimum standartların belirlendiği bu Yönetmelik içerisinde kentsel iklim etkisi birbirinden tamamen farklı olan birçok kullanım birbirinin yerine geçebilecek kullanımlar olarak tek başlık altında toplanmıştır. Kentleri minimum standartlar çerçevesinde tarifleyen bu doküman uyarınca mevzuata uygun, ancak yeşil alanı olmayan kentsel mekanlar yaratmak mümkündür.

Yönetmelik içerisinde meydan, fuar ve panayır alanı gibi alanlar kentsel ısıyı artırıcı etkiye sahipken, kent ormanı, ağaçlandırılacak alanlar ise kentsel iklimi serinletici etkiye sahip alanlardır. Dolayısıyla bu kullanımların iklim değişikliğini göz önünde bulunduran ve konforlu kent iklimi yaratmayı hedefleyen planlama anlayışı içerisinde birbirlerinin yerine geçer biçimde kullanılmaları mümkün değildir. Dolayısıyla bu standart tablosunun iklim değişikliği karşısında en kırılgan ve yoğun nüfusun yaşadığı kentlerimizde, ya-

şayan nüfus açısından konforlu kent iklimi yaratacak biçimde yeniden ele alınması ve yeşil alan miktarının gerçekçi şekilde artırılmasına olanak verecek şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

Artık günümüzde kentsel iklim birçok ülke tarafından planlama alanında odaklanılan bir konu olup, bizim mevzuatımızda birinin yerine geçer biçimde kullandığımız donatı alanları, sıcak alanlar ve soğuk alanlar olarak planlama içerisinde analiz edilmektedir. Bu alanlarının kent iklimine etkisini belirleyen temel doğa unsuru ise rüzgardır. Dolayısıyla iklime dirençli kentler oluşturma anlamında rüzgar, güneş gibi doğal unsurların analizi imar planlama mevzuatı içerisinde zorunlu tutulmalı, bu doğal veriler bir eşik olarak ele alınıp planlamanın temel yönlendirici unsurları haline getirilmelidir.

İklime duyarlı yerleşim alanlarının oluşturulmasında, sadece arazi kullanım kararları değil, yapılarda kullanılan malzemelerin de önemi yadsınamaz. Örneğin binalarda kullanılan cam giydirme cephelerinin kent ısısına etkisi gibi diğer malzemelerin de belirlenmesi gerekmektedir.

Orman Yangınlarına Dirençli Yerleşimler İçin Yapılması Gerekenler

Orman Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistiklere bakıldığında 2021 yılında, Türkiye’de gerçekleşen orman yangınlarının yalnızca %12’sinin yıldırım gibi doğal nedenlerle çıktığı görülmektedir. Ülkemizde 2021 yılında 2793 yangın sonucunda 139.503 hektar orman alanının yandığı göz önüne alındığında yangınlara dair bütüncül önlemlerin neden ivedilikle alınması gerektiği ortaya çıkacaktır. Doğal kaynaklı yangınların tüm yangınların yalnızca %12’sini oluşturduğu bir ortamda, insan ile orman ekosistemi etkileşiminin mümkün mertebe azaltılması yönünde temel bir stratejinin benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ormanlık alanlarda insan faaliyetinin yarattığı tehlikenin sonuçları resmi verilerde apaçık ortadayken; Orman Kanunu ve ilgili mevzuatta yapılan değişikliklerle orman alanları yapılaşmaya açılmakta, insan faaliyetlerinin orman alanlarında yoğunlaşmasına sebep olacak kararlar alınmaya devam edilmektedir.

Son dönemde Marmaris ve çevresinde çıkan ve hektarlarca orman alanının yanmasına sebep olan yangının sebep ve sonuçları incelendiğinde; alanda çok sa-

yıda yerleşim biriminin/kentsel kullanımların orman alanlarının bitişiğinde ya da iç içe geçmiş bir şekilde konumlandırıldığı, canlı yaşamının bu sebeple tehlikeye girdiği, çok sayıda yerleşimin yangın tehlikesi atlattığı hatırlanacaktır. İnsan faaliyetlerinin sınırlandırılması gereken alanlar olarak ormanların yapılaşmaya, kentsel kullanımlara, yoğun insan hareketliliğine açılmasının önlenmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, Orman Kanunu’nda bu alanların doğal ekosistem karakteriyle korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla koruyucu ve insan hareketliliğini sınırlayıcı hükümlerin tanımlanması gerekmektedir. Tabiat Parkı, Mesire Yerleri, Milli Parklar ve bunlar dışındaki doğal ekosistem çeşitliliği barındıran orman arazilerinde kullanıcı sınırlamaları ve ek koruyucu tedbirlerin alınması gerektiği; böylelikle insan kaynaklı yangınların sayısının azaltılabileceği açıktır.

Ülkemizde imar aflarına paralel sayılabilecek süreklilikte devam eden en önemli “af” ve “el koyma süreci” orman alanlarında yaşanmıştır. Bu süreç, halihazırda da farklı boyutlarıyla devam etmektedir. Kamuoyunda 2B olarak bilinen ve orman alanlarında yağmaya yol açan “orman vasfını yitirmiş arazi” terimi ile bu süreç somutlaşmıştır. Anayasanın ormanlar ile ilgili maddelerine aykırı olarak yapılan bu düzenlemeler, başlangıçta parsel ya

da birkaç parsel düzeyindeyken, giderek kaçak köyler, kasabalar hatta kentlere dönüşmüş ve hektarlarca orman alanı kaybedilmiştir.

“Gerektiğinde” ifadesi ile başlayan düzenlemeler ile orman alanlarını rezerv yapı alanı, afet sonrası yerleşim alanları için boş ve bedava arsa olarak gören anlayış terk edilmelidir. Orman Kanununun Ek 14. Maddesinde yer alan düzenlemeyle, milli parklar da dahil olmak üzere ayrıca hiç bir plana tabi olmadan 500 m²'ye kadar yapılaşmaya açan düzenlemeden vazgeçilmelidir.

Mevzuat değişiklikleriyle Orman Kanunu'nun getirdiği koruma öncelikli tedbirlerin devre dışı bırakılması uygulamasından vazgeçilmelidir. Örneğin, 6306 sayılı Kanunda tanımlanan “Uygulanmayacak Mevzuat” başlığı altında ilgili kanun kapsamında gerekli görülmesi durumunda ormanlık alanların ilgili bölgelerinin rezerv yapı alanı olarak belirlenebilmesinin önü açılmaktadır. Bu durum, orman ekosistem kaybının yanı sıra ormanlık alanlarda insan hareketliliğinin/faaliyetlerinin artması, dolayısıyla yangın riskinin de artmasına sebep olmaktadır.

Aynı şekilde, Orman Kanunu Ek-16 maddede uyarınca orman dışına çıkarılan alanların bir an önce satışının durdurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, ekolojik

bütünlüğü sağlamak amacıyla belli alanlarda, tam tersine kamulaştırma uygulamalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin, ormanlık alanlarda yeni yerleşim alanlarının inşasına olanak sağlayan ve Orman Kanununu lağveden düzenlemeleri de iptal edilmelidir.

Özetle, orman yangınlarının yaklaşık %90'ının insan kaynaklı nedenlerle çıktığı ülkemizde, sadece yangın riski değil, flora ve faunanın, orman için su kaynakları ile canlı yaşamı üzerindeki insan kaynaklı risklerin azalmasına yönelik orman alanlarını imar planlarına konu eden düzenlemeler iptal edilmelidir. Planlama çalışmalarında insan kullanımlarının orman alanlarına yakın bölgelerde sınırlandırılması, kademeli olarak azaltılması ve yoğunluğunun ormanlık alana yaklaştıkça asgari seviyeye getirilmesi gibi temel tedbirlerin planlama mevzuatı ile birlikte ilgili mevzuatta yer alması sağlanmalıdır.

Sel Baskınlarına Dirençli Yerleşimler İçin Yapılması Gerekenler

Ülkemizde iklim değişikliği nedeniyle yağış rejiminde meydana gelen düzensizlikler sebebiyle kentlerde yaşanan ve boyutları büyük olan seller ve taşkınlar can kayıplarına ve sosyo-ekonomik zararlara neden olmaktadır. Bu durum imar planlama süreçlerinde dere ve taşkın yatakları ve taşkın alanlarının risklerinin bilimsel gerçeklikle tespit edilerek planlara yansıtılmasını gerektirmektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu/olacağı öngörülen tehlikeler ve risklere dair kentlerde altyapı yetersizliği nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır., Bugün yaşanan ve gelecekte bilimsel olarak yaşanacağı öngörülen iklim değişikliğine bağlı ortaya çıkacak doğa kökenli afetlere karşı mevcut altyapı dayanıklı değildir.

Bozkurt'ta yaşanan sellerden sonra ilgili bilim çevreleri tarafından belirtildiği üzere, özellikle iklim değişikliği kaynaklı etkilerden sonra yağış projeksiyonlarının güncellenmesi gerekmektedir. Güncellenen projeksiyonlar doğrultusunda, en kötü senaryoya göre yapılaşma kararları verilmeli; kentsel risk analiz çalışmaları yapılarak risk düzeyi yüksek alanlardaki yerleşme ve yapılara ilişkin müdahale biçimleri belirlenmelidir. Ulaşım ve tek-

nik altyapıya ilişkin yapısal önlemler en kötü senaryoya göre hazırlanmalı, dere yataklarındaki yapılaşmaya dair müdahale biçimleri geliştirilerek bu alanlar su geçirgen zeminlerle açık yeşil alan olarak kamuya kazandırılmalıdır. Ayrıca yağışlar esnasında dere yataklarının kapanmaması için gerekli yapısal ve doğa kaynaklı çözümlerin geliştirilmesi şart koşulmalı ve denetlenmelidir.

Bunlarla birlikte,

- İslah çalışmalarında öncelik risk durumuna göre belirlenmelidir.
- Farklı kurumlarca akarsu ıslahına yönelik hazırlanan plan ve projelerde bütünlük sağlanmalı, akarsuların yuvarı havzasında ıslah çalışmaları yapan kuruluşların planlama ve uygulama çalışmalarının bütünlük olarak gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Bütünlük Su Yönetim Planları hazırlanması için gerekli teknik ve mevzuat çalışmaları yapılmalı, planlama hiyerarşisinde içerisinde bu planlar alt ölçekli planları yönlendirecek şekilde konumlandırılmalıdır.
- Havza bazlı oluşturulan taşkın yönetim planlarının içerdiği veriler sayısal olarak imar planı yapan/yaptıran kurumlarla paylaşılmalı, bu hususta coğrafi bilgi sistemi teknolojileri etkin olarak kullanılmalıdır.

- Taşkın yönetiminin, “yağmuru düştüğü yerde tutmak” ilkesi doğrultusunda havza genelinde bütünleşik tedbirlerle gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Yenilikçi yağmur suyu tahliye altyapıları kurulmalı, yağmur suyu projeleri bütün yerleşim yerleri için hayata geçirilmelidir.
- Şehir içi sellerin asıl sebebi yüzey sularından kaynaklı drenaj problemi olduğundan, su ve kanalizasyon idareleri tarafından yağmur suyu toplama şebekelerinin geliştirilmesi ve yeşil altyapı diye anılan (yeşil çatı, yeraltı biriktirme havuzları, yağmur bahçeleri gibi) alternatif çözümlerle zemin geçirgenliğinin artırılması sağlanmalıdır.
- Yağmur suyu hasadı yaygınlaştırılmalıdır.
- Kentsel alanlarda su hasadı yöntemleri (taşkın hasadı da dahil olmak üzere) bilimsel olarak çalışılmalı, özellikle imar planları içerisinde destekleyici alan kullanımları mutlaka yer almalıdır.
- Dere ve akarsu ıslahları mümkün olan koşullarda ekolojik dengeyi gözetilen biçimde doğa tabanlı uygulamalar gözetilerek yapılmalıdır.

- Islah projelerinde özellikle kırsal alanlarda ve mümkünse şehir merkezlerinde yeşil altyapı uygulamalarına ve ekosistemin korunmasına yer verilmelidir.
- Taşkın Yönetim Planlarında yerleşim alanları için belirlenen su yayılım alanlarının imar planlarında dikkate alınması sağlanmalıdır.
- Şehir sellerine yönelik risk azaltım çalışmalarında doğa temelli çözümler geliştirilmelidir.
- Kentsel alanlarda taşkın öteleme amaçlı yeraltı depolama sistemleri geliştirilmelidir.
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün esas faaliyet alanları düşünüldüğünde, imar planları için görüş vermek ikinci planda kalmaktadır. Bu sebeple kurumsal anlamda imar planları için gerekli kurum görüşünün oluşturulmasında çalışacak teknik personel sayısı artırılmalı; bu amaçla özellikle şehir plancısı istihdam edilmelidir.
- Havza bazlı taşkın yönetim planlarının yapılması görevi Su Yönetimi Genel Müdürlüğü uhdesindedir. Fakat taşkın yönetim planında değerlendirmeye alınmamış dereler için DSİ görüşünün asıl olduğu kabul edilmektedir. DSİ

ise bu tür durumlarda taşkın yönetim planlarının bağlayıcı olduğunu belirtmektedir. Kurumsal düzeyde ortaya çıkan bu yetki ve sorumluluk karmaşası imar planı yapımını doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Bu belirsizliği azaltmaya yönelik mevzuat ve idari düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

- Dere yatakları yakınında kalan ve yapılaşmaya konu edilmemesi gereken özel mülkiyetler kamulaştırılmalı, bu alanlardan kaynaklanan imar planları üzerindeki rant baskısı engellenmelidir.

Politikalar Bağlamında Doğa Olayları, İklim Değişikliği ve Afetler

- Doğa olaylarının afete dönüşmesinde ve gündend güne etkilerini daha net hissettiğimiz iklim değişikliği ile mücadele konusunda gerek yasal yaptırım gücü, gerekse de sahip olduğu bütçe olanakları sebebiyle kamu kurumlarının hayati bir rolü bulunmaktadır. Burada temel sorun; kamu yatırımlarının toplum yararı çerçevesinde önceliklendirilerek karar alınmaması ve afet, iklim değişikliği gibi etkenlerden en çok etkilenen toplumsal grupların yararları gözetilerek politikaların oluşturulmamasıdır.

6 Şubat Depremleri'nden sonra acı bir şekilde tecrübe ettiğimiz üzere, kamu kurumlarının doğa olaylarının afete dönüşmemesi için yürüttükleri bütünlüklü bir çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda, kentlerimizin doğa olaylarına dirençli hale getirilmesi için merkezi bütçeden pay ayrılarak güvenli yapı stokunun oluşturulması sağlanmalı, yaşam alanlarımıza dair sakinim önlemlerinin tüm planlama çalışmalarına işlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Kamunun elindeki mülklerin özelleştirilerek elde edilen finansmanın rant projelerine aktarılması yerine toplum sağlığı ve en temel insan haklarından biri olan güvenli yerleşimlerde barınma hakkının tesis edilmesi için başta 6306 sayılı yasa olmak üzere gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması gerekmektedir.
- İklim değişikliği ile ilgili olarak Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının yer seçimi, inşaa ve işletme süreçleriyle ilgili planlama mesleğinin etkin bir biçimde kullanılması, orta ve uzun vadede yatırımların yol haritasının oluşturulması için özellikle yer seçimi ile ilgili konularda gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması gerekmektedir.
- Yangınlar, seller, taşkınlar ve doğa olayları sonucu yaşadığımız afetlerin önüne geçmek için canlı yaşamını odağa alan kamucu bir anlayışın egemen kılınması ve yukarıda detaylı biçimde açıklandığı üzere gerekli idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması yönetimlerin en acil görevi olmalıdır.

49. Sk.

16. Sk.

41. Sk.

29. Sk.

12. Sk.

18. Sk.

10. Sk.

20. Sk.

22. Sk.

47. Sk.

18. Sk.

28. Sk.

26. Sk.

Şair Ali Yüce Parkı

41. Sk.

45. Sk.

25. Sk.

Parkı

34. Sk.

23. Sk.

7. Sk.

45. Sk.

21. Sk.

17. Sk.

EMEK

Umut Sk.

Planlama Bağlamında Doğa Olayları, İklim Değişikliği ve Afetler

- Planlama mesleği ile doğa olaylarına karşı dirençli kentler oluşturulması arasındaki ilişkide en sorunlu alanların başında risk analizi çalışmalarının yapılmaması ve planların risk azaltma yaklaşımıyla ele alınmaması gelmektedir. Risklerin yeterli düzeyde analiz edilmemesi dirençli kentlere ulaşmada en önemli engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple günümüzde imar ve planlama mevzuatına “kentsel risk analizi”, “sakinim planlaması” gibi kavramlarla girmiş olan çalışmaların mekansal planlara esas olacak şekilde ivedilikle yapılmaya başlanması kentlerin yerleşik alanları için hayati derecede önemlidir.
- Günümüzde parsel bazında dönüşüm hareketlerinin dirençli kentlere ulaşmada çok etkili sonuçlar yaratmadığı açıktır. Risk azaltmada daha etkili uygulama araçlarının gerekliliği ortadadır. Mekansal planlarda kamusal alanların yaratılması ve düzenlenmesi açısından önemli bir araç olan düzenleme ortaklık payının afet risklerinin azaltılması amaçlı olarak belli bir oranda arttırılabilmesi afetler coğrafyasında bulunan kentlerimizin dirençli ya-

şam ortamları haline gelmesinde etkili olacaktır.

- İklim değişikliğinin planlama ve imar mevzuatı ile ilişkisi yeterli bir düzeyde kurulmuş değildir. Plan hiyerarşisi içerisinde hiçbir plan türü ve ölçeğinde bu ilişkinin kurulmamasının yarattığı sorunları çözmek üzere ilgili mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- İklim etkisini yaratan doğa olayları ve unsurları olarak güneş, rüzgar gibi etkenlerin planlama pratiği içerisinde yeterince değerlendirilmediği ortadadır. Bu eksikliği giderecek düzenlemelerin ilgili hukuki metinlerde yer alması sağlanmalıdır.
- Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde donatı alanları, bina konumlandırılmaları gibi konular mevzuatta iklim değişikliğine duyarlı, enerji verimliliğini gözeterek şekilde yer almalıdır. Örneğin yeşil alan ve açık alan tanımlarının bu Yönetmelik çerçevesinde detaylandırılması ve yenilenmesi gerekliliği bulunmaktadır.
- İklim Eylem Planlarının yerel ve ulusal ölçekte hazırlanması ve hazırlanan bu planların ülkenin ulusal hedefleri ve yerel planlama çalışmaları ile ilişkisi güçlü bir biçimde kurulmalıdır. Bu planların politika kararları ve stratejiler

oluşturulurken bağlayıcı olması sağlanmalıdır.

- 81 ili için yapılan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAPlar) ve afet risk analizi yöntemleri bütüncül bir yaklaşımla içerecek şekilde yeniden ele alınmalıdır. İl Afet Risk Azaltma Planları'nın özellikle afet senaryoları açısından geliştirilmeleri ve olası afetlere yönelik afet ve risk yönetimi kapsamındaki çalışmalara bu planlarda yer verilmesinin sağlanması gerekmektedir.
- Kentlerde afet erken uyarı sistemleri iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini de içerecek bir şekilde yapılandırılmalı ve ülke geneline yaygınlaştırılmalıdır.
- Kentlerde iklim tehlikelerine açık kritik alanlar belirlenerek bu bölgelerde yaşayan nüfusa iklim değişikliğinin neden olduğu/olacağı etkiler ve iklim değişikliği nedeniyle oluşması öngörülen afetlere hazırlık için sürekli farkındalık eğitimleri verilmelidir.
- İklim modellemelerinden üretilen aşırı hava olayları (aşırı sıcak hava dalgaları, şiddetli yağışlar vb.) tehlike verilerinin, yoksulluk, i ve dış göç, işsizlik, engellilik, yaşlılık gibi sosyal verilerle birlikte değerlendirilerek iklim değişikliğinin sonuçlarından toplumsal etkilenebilir-

liğin tespitine yönelik mekânsal analizlerinin yapılması ve geleceğe yönelik önlemlerin buna göre belirlenmesi sağlanmalıdır.

02

**KORUMA UYGULAMALARI ve
PLANLAMA**

02 KORUMA UYGULAMALARI ve PLANLAMA

Ülkemiz doğal, tarihi ve arkeolojik açıdan eşsiz zenginliklere sahiptir. Tüm bu zenginlikleri korumak, koruyarak gelecek nesillere aktarmak en önemli görevlerimiz arasındadır. Bu misyon içerisinde planlama meslek alanının özgün bir yeri vardır. Bu çerçevede, koruma politikalarına dair yapılması gerekenleri belirtmeden önce mevcut durumda yaşanan sorunları aktarmak yararlı olacaktır.

Korumanın Bütüncül Olarak Ele Alınmaması

Ülkemizde yerleşmelerin birçoğunda korunması gereken birden çok alan bir arada bulunmaktadır. Kültürel ve doğal mirası oluşturan tarihi ve arkeolojik alanlar, yerleşimler, ormanlar, milli parklar vb doğa koruma alanları, biyogenetik rezerv alanları, içmesuyu havzaları, tarım alanları, meralar, sulak alanlar, su kaynakları, flora ve fauna, kıyılar gibi doğal alanların pek çoğunu aynı yerleşim ekosisteminde bulmak mümkündür. İmar planları sürecinde bu değerlerin tümü bütüncül olarak değerlendirilmeli ve korunması gereken alanlar olarak ele alınmalıdır. Doğal alanlar imar planlarında, ekosistem bütünü içinde ele alınması gerekirken birbirinden bağımsız bir şekilde ele alınmaktadır.

Ancak, özellikle milli park gibi uluslararası niteliğe sahip doğa koruma alanı statüsündeki yerlerin planlamasının imar mevzuatı içinde tanımlanması bilimsel açıdan uygun değildir. Alanların niteliğine uygun şeklide, uluslararası doğa koruma kriterlerini de içeren biçimde milli park gibi özellikli alanların planlanması konusu imar mevzuatı dışında özel kanunlar ile düzenlenmelidir. İmar mevzuatı ile ilişkisi sadece planlama hiyerarşisi açısından ve koruma, denetim ve ziyaretçi ihtiyaçları için zorunlu yapılaşmalarda fen ve sağlık kuralları açısından kurulmalıdır.

Kent bütünü ve üst ölçekli planlama çalışmalarında, koruma boyutunun yeterince dikkate alınmaması nedeniyle sit alanları için geliştirilen koruma amaçlı imar planları üst ölçekli plan kararları ile çelişebilmekte, koruma amaçlı imar planları ile imar planları arasında uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir.

Kentsel, tarihi ve arkeolojik sit alanlarında yapılan koruma amaçlı imar planları kent bütünü planlarından ayrı olarak ele alınmakta, ancak korunan alanlar ile kentin diğer parçalarının ilişkisi kurulamamaktadır.

Korumanın Finansmanı

Birçok yerleşimde, toplumun tümü için değerli olan tarihi kent dokusu bulunmaktadır. Sürekli bakım ve onarım çalışması gerektiren bu kültürel mirasın korunmasının temel sorumlusu, Anayasaya göre devlet olmasına rağmen, korumanın finansmanı yoğunlukla alanda yaşayan yerel halka bırakılmaktadır. Bu alanlarda yaşayan kesimlerin, koruma koşullarına uygun olarak tarihi yapılara harcama yapacak maddi olanaklara sahip olmaması ve kamunun kültürel miras korumaya düşük düzeyde finansman sağlaması sebebiyle tarihi kentsel dokular çöküntü alanı haline gelmektedir. Koruma mevzuatı çerçevesinde tescilli yapıların korunması amacıyla mülk sahiplerine yapılan proje ve onarım yardımları yetersiz kalmakta, tarihi yapılar sahipleri tarafından yeterince korunamamaktadır.

Yerel Yönetimlerin Koruma Konusundaki Kurumsal Kapasite Yetersizliği

Türkiye’de plan yapma ve onama yetkisine sahip olan yerel ya da merkezi düzeyde çok sayıda kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar arasında eşgüdümün sağlanamaması korumayı olumsuz etkilemektedir. Başta belediyeler olmak üzere planlama yetkisine sahip pek çok kurum, bu yetkiyi kullanabilmelerini sağlayacak yeterli mali, teknik ve personel olanaklarına sahip değildir. Merkezi yönetim birimleri de korumayı gerçekleştirecek şekilde yeterli etkin örgütlenememiştir.

Ülkemizde yerel yönetimler imar anlayışı ile örgütlenmiş, birçok yerel yönetim bugüne kadar birikimini bu yönde elde etmiştir. Mevcut yasal düzenlemelerle yerel yönetimlere koruma ile ilgili önemli yetki ve görevler verilmiş olmasına karşın, koruma ile ilgili uzman eksikliği ve anlayış farklılığı nedeniyle koruma planlarının ele alınışında ve uygulanmasında ciddi sıkıntılar bulunmaktadır.

Ayrıca yerel yönetimlerin korumayı gerçekleştirecek şekilde etkin olarak örgütlenmemiş olması ve geleneksel kent dokusunun korunması konusunda yaklaşımlarının yerel siyasalara bağlı olması, bu alanların tahribatına yol açmaktadır.

Bunlara ek olarak yerel idarelerdeki koruma planı yapım süreci Bakanlık tarafından yapılan plan yapım sürecinden farklı yürütülmektedir. Bakanlık koruma planlarını aşama aşama yürütmekteyken yerel idareler koruma planlarını tüm aşamalarını tek bir seferde kurul müdürlüğüne iletmektedir. Bu nedenle araştırma ve sentezlerde olası yanlışlıklar ve eksiklikler göz ardı edilerek plan kararlarına yoğunlaşmaktadır. Bu eksiklik ve yanlışlıklara rağmen planlar değerlendirilip kabul edilebilmektedir.

Koruma Amaçlı İmar Planlarının Zorunluluk Olmaktan Çıkarılması

Son yıllarda, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili koruma mevzuatı pek çok kez değişikliğe uğramıştır. Geçmiş yıllarda sit alanı olarak koruma altına alınan alanlarda iki yıl içinde koruma amaçlı imar planı yapılması, zorunlu durumlarda bu sürenin kültür varlıkları koruma bölge kurulu tarafından bir yıl uzatılabileceği düzenlenmiş durumdayken, bu süre mevzuatın son halinde doğrudan üç yıl olarak düzenlenmiş ve koruma bölge kurullarına bu süreyi sınırsız biçimde uzatma yetkisi tanınmıştır.

Bu durum, değişiklik öncesinde koruma amaçlı imar planı yapılmasını özendiren, belirlenen sürenin sonunda geçersiz hale gelen "geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları"nın sürekli uygulanmasını olanaklı hale getirmektedir. Böylesi bir düzenleme, koruma amaçlı imar planlarının yapılmasını engellemenin yanı sıra, sit alanlarında plansız biçimde yapılaşmanın da önünü açmıştır.

Plan yapım konusunda sürecin uzaması, gerek yerleşim alanı olan kentsel sit alanlarında gerekse de genel olarak yerleşimden kopuk arkeolojik ve doğal sit alanlarında koruma ilkelerine aykırı yapı-

laşma baskılarının artmasına, korunması gerekli değerlerin tahribine ve kültür ve tabiat varlıklarında geri dönüşü olmayan kayıplara neden olmaktadır.

Sit ilanında koruma amaçlı imar planı yapılmıyaya kadar geçen sürede bu alanlarda mülkiyet el değiştirmeye başlamakta, ucuz konut bölgesi olarak ekonomik açıdan zayıf sınıfların mekanı haline gelmekte, bu alanların bakım ve onarım maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle zamanla çöküntü alanlarına dönüşmektedir. Ayrıca sit ilan edilen alanlarda, sit ilanından koruma amaçlı imar planı yapılmıyaya kadar geçen süreçte yapılan uygulamalar plan sürecini olumsuz etkileyebilmektedir.

Koruma amaçlı imar planlarının yapıldığı bölgelere ilişkin finansman ve bürokratik desteklerin devlet tarafından kamu yararı çerçevesinde oluşturulması gereklidir. Bu destekler olmaksızın planların yaşama geçmesinin çok zor olduğu görülmektedir.

Koruma Amaçlı İmar Planlarında Katılımın Sona Erdirilmesi

Koruma mevzuatında yapılan son düzenlemelerle koruma amaçlı imar planı yapımı sürecinde geri adım atılarak gerçekleştirilmesi yasa ile zorunlu kılınan plan katılım toplantıları kaldırılmış, korumada temel alınan halkın katılımı ve yöre halkı ile birlikte koruma mantığı son bulmuştur.

Korumaya katılımın yasal bir zorunluluk olarak tariflendiği dönemde dahi planların yerel sahipliği konusunda olumsuzluklar yaşanmakta iken, katılım süreçlerinin tamamen ortadan kaldırılması ile yaşanan sorunlar daha da derinleşmiştir. Plan süreçlerine ilişkin katılım modelleri üzerine çalışmalar yapılmalı ve katılımcı sürecin dayanışma ve bilgi paylaşımı yaratması temelinde, tüm paydaşları kapsayacak şekilde yürütülmesi, göstermelik olmaması sağlanmalıdır.

Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurullarının Özerkliğini Yitirmesi

Mevcut iktidar öncesinde 3'ü Bakanlık, 2'si YÖK tarafından atanan 5 kişiden oluşan, kararlarını ilgili kurum temsilcisinin de katılımıyla alan, Bakanlık tarafından kontrol altına alınamayan yapıya ilk darbe 2004 yılında vurulmuş, üye sayısı 5'ten 7'ye çıkarılırken, Bakanlık tarafından atanan üye sayısı 5'e çıkarılmıştır.

Yine bu dönemde koruma bölge kurullarına YÖK tarafından üye atanması uygulamasına da son verilmiş ve tüm atamaların Bakanlık tarafından yapılmasına yönelik değişiklik yapılmış, koruma bölge kurulları özerklikten tümüyle uzaklaştırılmış, akademik ve bilimsel uzman görüşlerinden arındırılmıştır.

Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurullarının Şeffaflığını Kaybetmesi

Koruma Bölge Kurullarına gözlemci olarak katılma hakkına sahip olan meslek odalarının katılımını engellemeye yönelik düzenleme yapılmıştır.

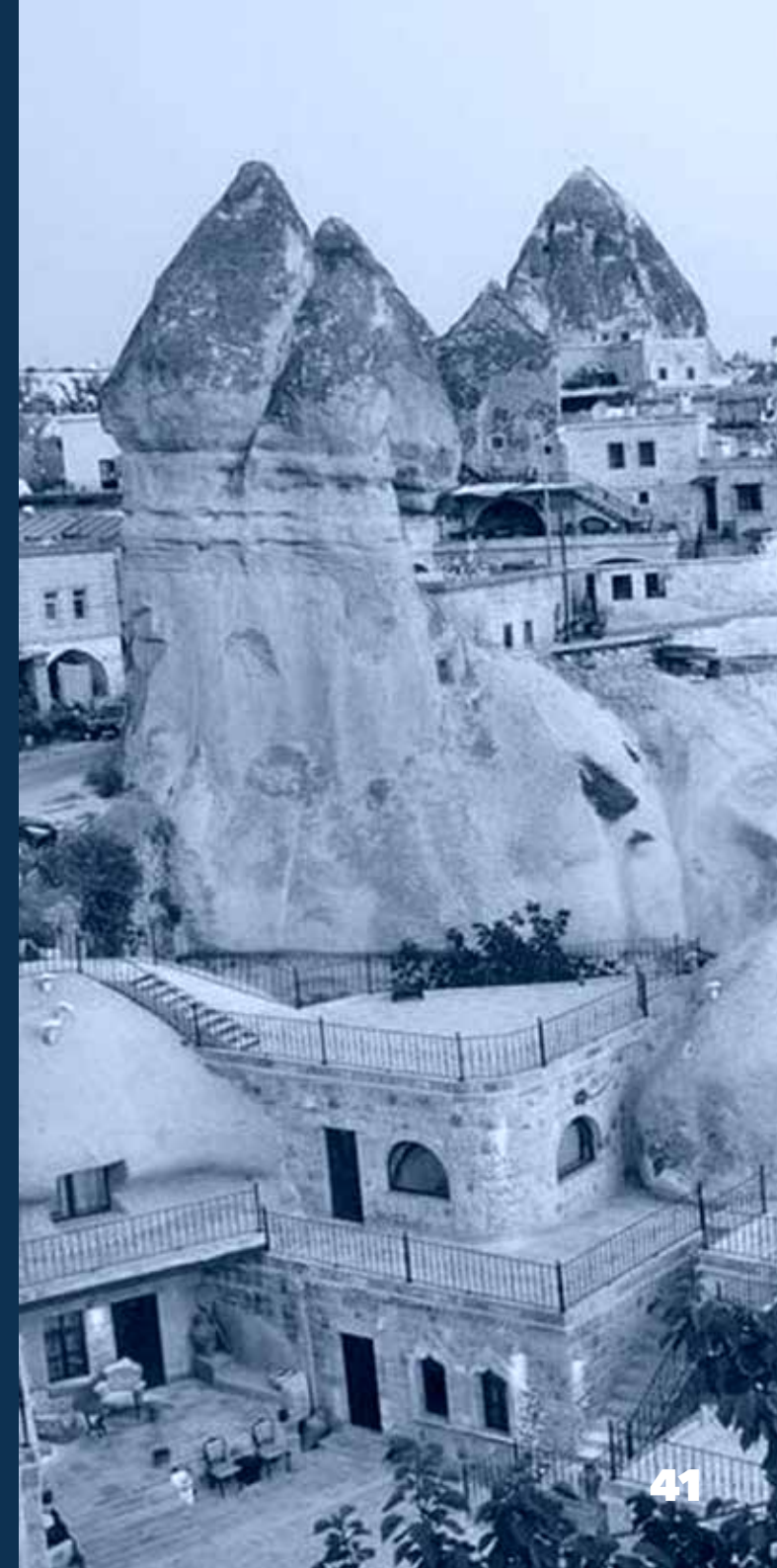
2004 yılında yapılan düzenlemede ilgili meslek odaları koruma bölge kurulu toplantılarına gözlemci olarak katılabilirler denilirken, sonraki dönemde yapılan değişiklikle "koruma bölge kurulu müdürlüğünün daveti" şartı getirilmiştir. Böylesi bir değişikliğin, koruma bölge kurullarında görüşülecek olan ve sivil toplumun, meslek odalarının tepkisini çekecek olan konuların görüşülmesinin gizli olarak yapılabilmesini sağlamayı, katılımı engellemeyi, kararların gizlenmesini amaçladığı açıktır.

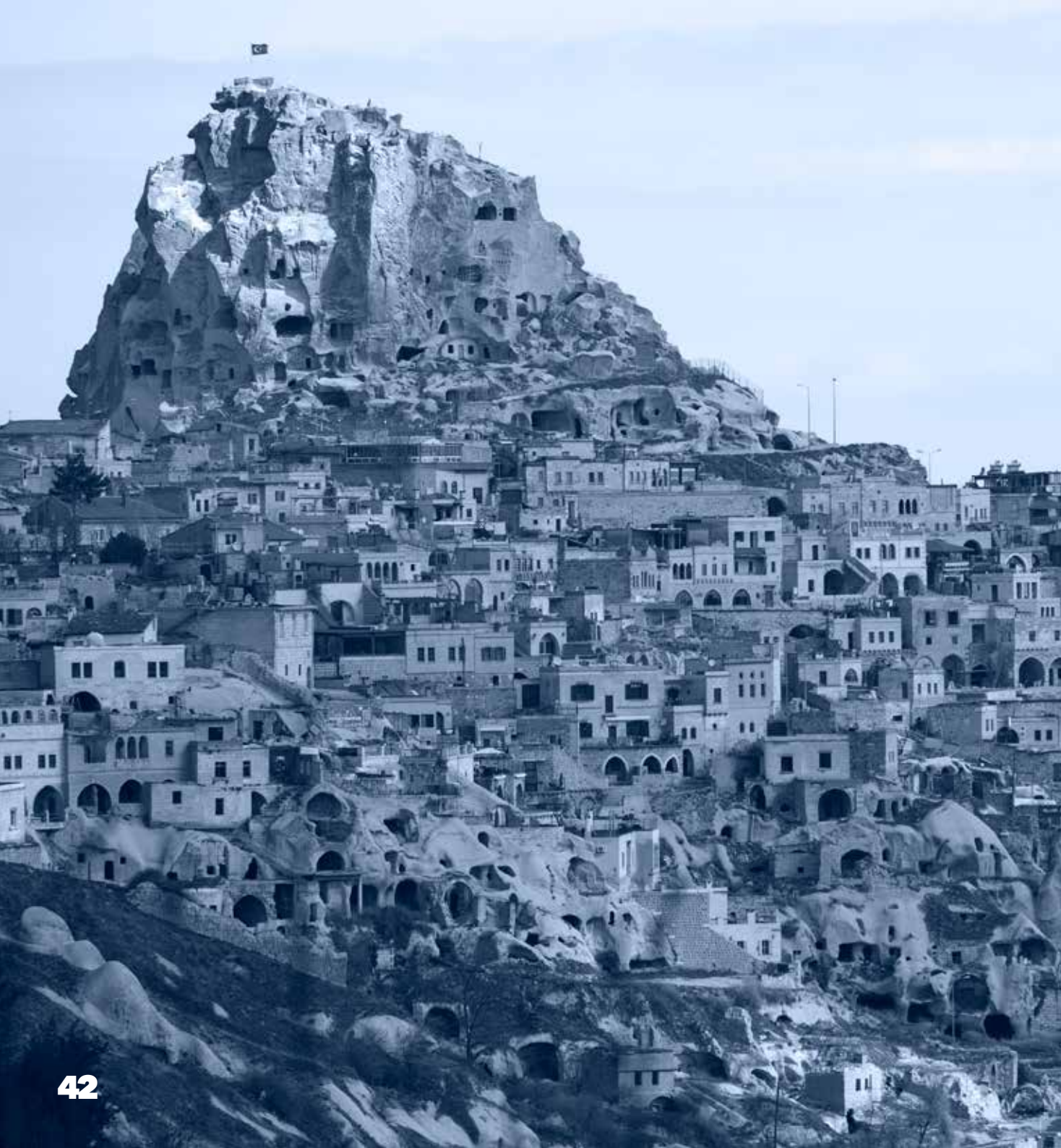
Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurullarının Devre Dışı Bırakılması

Belediyelerin ve merkezi kurumların, koruma bölge kurullarında kabul ettiremedikleri bazı kararlar merkezi olarak oluşturulan ve büyük çoğunluğu merkezi idarenin bürokratlarından oluşan Koruma Yüksek Kurulu tarafından görüşülmekte ve karara bağlanmaktadır.

648 sayılı KHK'nin 50 nci maddesi ile de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 61 inci maddesinde değişikliğe gidilmiş ve koruma bölge kurulu kararlarına itiraz haklarına kısıtlama ve Bakanlık denetimi getirilmiştir.

Yapılan itirazların Bakanlıkça değerlendirilmesi ve "gerekli görüldüğü takdirde" Koruma Yüksek Kurulu gündemine alınacağına ilişkin düzenleme, itiraz haklarının kısıtlanmasının yanı sıra, itiraz konusu ve itiraz edenlere yönelik ayrımcılık yapılmasının önünü açacak bir düzenleme niteliğine sahiptir.

Koruma ve Planlama Çalışmalarına Altlık Teşkil Edecek Nitelikte Kapsamlı Bir “Ulusal Kültür Envateri”nin Oluşturulmaması

Koruma çalışmalarının temeli kültür varlığını anlamaya ve tanımaya yönelik belgeleme ve analiz çalışmalarına dayanmaktadır. Belgeleme ve kapsamlı bir envanter oluşturma kültür varlıklarının izlenebilmesinin ve sürdürülebilir olmasının ön koşuludur. Bununla birlikte ülkemizde kültür varlıklarına ve sit alanlarına yönelik olarak uluslararası standartlarda bir belgeleme ve envanterleme çalışması yapılmamaktadır. Tescil fişlerimizde yer alan bilgiler oldukça eksik bırakılmış durumdadır. Halen pek çok yapının tespit ve tescilinin yapılmamış olduğu, bu yönde önemli eksikler bulunduğu görülmektedir. Koruma kurulu arşivleri düzenli ve erişilebilir durumda değildir. Ulusal kültür envanteri yalnızca tek yapı ölçeğini değil, kentsel sit alanları, arkeolojik sit alanları, kentsel arkeolojik alanlar ile çok katmanlı alanlar için potansiyel arkeolojik alanları kapsayacak nitelikte olmalıdır. Bu veri sistemi CBS tabanlı yazılımlar üzerinden mutlaka haritalanmalı ve planlama süreçlerinde kullanılabilecek nitelikte mekansallaştırılmalıdır.

Özel Kanunlarla Oluşturulan Alan Başkanlıkları

Birden fazla koruma alanı ve statüsü barındıran alanlarda yetkili kurumlar arası koordinasyonun sağlanamaması gerekçesiyle alana özel kanun çalışmalarıyla yerel idarelerin yetkileri sınırlandırılmaktadır.

Özel kanunlarla oluşturulan bu alanlarda koruma bölge kurulu değil kanunda tanımlanan komisyon karar almaktadır. 2863 sayılı Koruma Kanunu'na göre koruma kurullarının kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili bağımsız olarak karar vermesi esastır. Ancak Kapadokya koruma komisyonunun başkanlığını Kapadokya Alan Başkanlığının en üst yöneticisi olan alan başkanı yürütmektedir. İdarenin yaptığı veya yapacağı plan, proje ve uygulamaların 2863 sayılı kanuna uygun olup olmadığını değerlendirmesini yine idare yapmaktadır. Bu 2863 sayılı kanuna ve anayasanın kuvvetler ayrımı ilkesine aykırıdır. Bu komisyonun üye dağılımı da tartışmaya açıktır. 2863 sayılı Kanuna göre Koruma kurulu üyelerinin arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama ve hukuk alanında uzmanlaşmış, tanınmış ve tercihen yayın sahibi olan kişilerden olması gereklidir. Ancak Kapadokya'nın eşsiz değerdeki kültürel ve doğal varlıkları ile

ilgili kararların alındığı koruma komisyonunda, tamamen ekonomi ve sanayi alanında faaliyet gösteren Nevşehir Ticaret ve Sanayi Odasından da daimi olarak bir üye yer almaktadır. Nevşehir Ticaret ve Sanayi Odası Alan Başkanlığının bütçesine katkı koyduğu için yapılmış olan bu düzenleme de hukuka aykırıdır.

Kurumsal Yapılanmaya Dair

- Ülkemizde doğa koruma alanları birçok yerde kültürel, tarihi arkeolojik koruma alanları iç içe geçmiş zengin birliktelik sunmaktadır. Bu durum, koruma sorumluluğu olan kurumlarla, korumanın yanı sıra yatırımcı da olan kurumlar arasında, alan yönetiminde karmaşaya neden olmaktadır. Doğal, kültürel, tarihi ve arkeolojik öneme sahip alanların korunarak kullanılması mümkündür. Alan yönetiminin amaç açısından daha korumacı olan statü temelinde yapılandırılması, diğer sorumlu kurumların bu yönetime uyması sağlanmalıdır.
- Doğa koruma alanları ile tarihi, arkeolojik ve kültürel özellikleri nedeniyle koruma altına alınan alanlarda ihtisas bakanlıkları ayrı olarak düzenlenmelidir. Bu iki başlık ayrı ihtisas alanları olup mevzuat, koruma, planlama ve uygulama ilkelerinin bu gerçeklikten hareketle oluşturulması gerekmektedir.
- Doğal özellikler ile tarihi, arkeolojik veya kültürel özelliklerin birden fazlasının çakıştığı durumlarda da koruma; daha kısıtlayıcı olan statüden sorumlu kuruluşun yönetiminde olmalı, diğer

ihtisas konularında da ilgili kurum ile işbirliği mevzuatta tanımlanmalıdır.

- Milli park, tabiatı koruma alanı, tabiat parkı vd, özel kanun niteliğindeki Kanunlarla tanımlanan doğa koruma statüsüne sahip alanların tespit, tescil, planlama ve planlarının onaylanması bu konuda ihtisas kurum olan Bakanlıkta olmalıdır. Planlamaya ilişkin kurumsal yapılanmada başta şehir plancısı olmak üzere diğer ilgili tüm disiplinlerin yer alması sağlanmalıdır. Öncelikle korunması gereken doğal ve kültürel alanlar birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığında doğal alanların yapılaşmaya açılması vizyonu, Kültür ve Turizm Bakanlığında kültürel alanların turizm yatırımlarında bir gelir kaynağı olarak değerlendirilmesi şeklindeki uygulamalar bu Bakanlıkların yatırım ve koruma alanlarının ayrıştırılmasını gerektirmektedir. Korunması gereken alanlar kuşaklar ötesi yarar çerçevesinde korunmalı; bu alanların her türlü yatırım kararının ötesinde korunmasının öncelenmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle de yatırım ve koruma konuları aynı idari yapılanmada yer almamalı; bir kontrol mekanizması olarak ayrıştırılmalıdır.
- Statüler, yetki çatışmaları sebebiyle yaşanan karmaşayı aşmak için, koru-

maya yönelik statüler ve korunan alan sistematığı ulusal seviyede yeniden ele alınmalı bu statülere ilişkin yetkiler ve sorumlu kurum iyi tanımlanmalıdır.

- Uzun devreli gelişme planları, doğal sit alanlarında yapılan planlar vb. sadece bir Genel Müdür imzasıyla onaylanmaktadır. Bu planlar, onama aşamasında önce kamu yararı odaklı bir teknik inceleme kurulu veya komisyonunun uygun bulmasının ardından onaya sunulmalıdır.
- Hem Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları hem de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları üyelerinin seçimi ve çalışma biçimleri sorunludur. Üyeler bağımsız olarak seçilmeli ve görev süresi bite-ne kadar keyfi olarak görevden alınmamalıdır. Toplantılar katılıma açık ve gündemler şeffaf olmalıdır.
- Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik kapsamında korunan alanların sit statüleri yeniden belirlenmekte, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüklerince yapılan askı işlemlerinde askı tutanağı, pafta veya uydu görüntüsü dışında herhangi bir

veri duyurulmamaktadır. Söz konusu sınırların hangi bilimsel tartışmalar doğrultusunda belirlendiğine ilişkin herhangi bir veri olmadan duyurulması mevzuata açıkça aykırıdır. Ayrıca sit statüsü değişen bu alanların kısa bir süre sonra yapılaşma baskısıyla karşılaşması yapılan değişikliklerin doğa ve kamu yararına açıkça aykırı olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Açılan çok sayıda dava ve Mahkeme kararı da bu şüphenin gerçekliğini kanıtlamaktadır.. Mevcut durumda korunan alan statüsü bulunan veya herhangi bir statüsü bulunmayan alanların korunmasına dair anılan yönetmelikte de belirtilen Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporlarının askı işlemlerinde duyurulması zorunlu hale getirilmelidir.

- Koruma Kurullarının işleyişinin şeffaflaşması için kurum gündemlerinin meslek odalarına gönderilmesi, toplantıya katılımlarının sağlanması ve oy hakkı verilmesi; alınan tüm kararların tıpkı meclis kararları gibi web sitelerinden duyurulması için yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- İlgili kamu kurumlarında şehir plancısı personel istihdamı konusunda büyük bir eksiklik yaşanmakta olup etkin bir kurumsal yapılanma için bu kurumlardaki plancı istihdamı artırılmalıdır.

Mevzuata Dair

- Doğal alanların korunmasına yönelik konular imar mevzuatı altına toplanmış durumdadır. Doğal alanların mevzuatının kurumsal yapının sürekli değişmesi sebebiyle gelişmediği açıktır. Bu nedenle doğal alanların korunmasına dair mevzuatın ayrı bir mevzuat olarak tariflenmesi ve kurumsal yapılanmasının da bu doğrultuda ayrıştırılması gerekmektedir.
- Doğa korumanın temel kanunu niteliğindeki Milli Parklar Kanunu'nda kanunun amacına aykırı olarak yapılan, koruma ile çelişen tüm değişiklikler tekrar düzenlenmelidir. Doğa koruma alanlarında yapılan planların imar mevzuatı ile ilişkisi, planlama hiyerarşisi ve zorunlu yapı ve tesislerin fen ve sağlık kuralları açısından kurulmalıdır. Doğa koruma alanlarında yapılan ve imar kanununda yer almayan plan türlerinin tanımı, ilkeleri ve uygulama esasları bu kapsamda açık bir şekilde düzenlenmelidir.
- Doğa koruma alanlarında fen ve sağlık kuralları dışında imar mevzuatındaki uygulama standartları kullanılmalı, tüm uygulamalar için standartlar tanımlanmalıdır.
- Statü değişikliklerinin yapılmasını zorlaştırıcı düzenlemelere yer verilmelidir.
- Mevcut mevzuat uygulamalara göre delinerek değişmektedir. Bu mevzuatın daha katı olması gerekmektedir. Koruma yere özgüdür. Yerel özelliklere göre adapte olabilen bir mevzuat ihtiyacı vardır. Koruma mevzuatları imar mevzuatı altında kalmamalıdır.
- Kültürel peyzaj gibi uluslararası literatürde yer alan kavramlar ülkemize uyarlanarak mevzuatımızda yer almalıdır. Kırsal koruma, kırsal nitelikleri koruma konusunun da mevzuat ve uygulamada yer alması sağlanmalıdır.
- Sit alanları/derecelerine dair mevzuattaki sorunlar giderilmelidir. 1. derece arkeolojik sit, kazı alanı algısı sürmekte olan ancak planlamaya konu olan alanlardır. Bu alanların mevcut kentsel doku ile entegrasyonu, ziyaretçi yönetim planlarının yapılması gibi hususlar da planlama meslek alanına dahildir. Bu alanların koruma odaklı bir bakış açısıyla planlanması gerekmektedir.
- Arkeolojik sit kategorilerinin yeniden ele alınarak, parçalı değerlendirmeye yol açan üçlü kategori sisteminin revize edilmesi gerekmektedir.

- Koruma alanındaki mevzuat iki boyutlu ve sadece fiziki yapıyı içermektedir.. Koruma amaçlı imar planlarının daha sürdürülebilir sonuçlar doğurması için fiziksel yapıyla birlikte sosyal ve ekonomik yapıyı da içermesi gerekmektedir. İçindeki canlı yaşamını da düşünerek yeniden revize edilmeli ve kapsamı genişletilmelidir.
- Kırsal miras, kırsal sit kategorileri mevzuata dahil edilmeli ve kırsal mirasın tespit ve tesciline yönelik çalışmalar başlatılmalıdır.
- Kültürel peyzaj koruma kategorisi mevzuatımıza dahil edilmeli ve kültürel peyzaj alanlarının saptanması ve korunmasına yönelik çalışmalar başlatılmalıdır.

Uygulamaya Dair

- Tespit ve tescil süreçleri etkin işletilmelidir. Ülkedeki doğal ve kültürel tüm varlıklara dair envanter ortaya konulmalıdır.
- 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamındaki koruma statüleri, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, sulak alanlar, içmesuyu havzaları, önemli doğa alanları, önemli bitki alanları ve diğer doğal alanlarda yapılan envanterler birleştirilerek güncellenmelidir. Envanterin oluşturulmasında uluslararası kabul görmüş yöntemlere ülkenin arazi kullanım özellikleri de yansıtılmalı, buna göre kullanılan yöntem ve terimlerde dil birliği sağlanmalı, yapılan araştırma sonuçları doğrultusunda güncellenmelidir. Mevcut statülerin yeniden değerlendirilmesinde Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) kabul ettiği kategori ve sistematik çerçevesinde hareket edilmelidir.
- Tespit ve tescili yapılan tüm değerler açık veri olarak diğer kurumlar ve plancılar gibi uygulamada yer alan kişilerle paylaşılmalı, anlık olarak güncellenmelidir. Sistematik ve güncel bir veritabanı ile korunan alanlar izlenmelidir.
- Tespiti ve tescili yapılan doğal, tarihi ve kültürel varlıklara ilişkin planlama çalışmaları ivedilikle tamamlanmalıdır.
- Doğal ve kültürel mirası koruma konusu geçmişten günümüze devam eden bir sorun olmakla birlikte son 20 yılda çok daha ciddi ve yıkıcı bir sorun haline gelmiştir. Bu süreçte doğal ve kültürel miraslarımız bilinçli olarak yok edilmiş, birçok değerli alan kaybedilmiştir. Geri kazanılabilecek alanların rehabilite edilerek kazanılması, geri kazanılması mümkün olmayan alanların toplumsal belleğe kazandırılmasına dair çalışmalar yürütülmelidir.
- Korunan alanlarımızda yapılaşma ve alan üzerinde yıkıcı etkileri olan insan kullanımlarına izin veren ve ayrıcalık tanıyan diğer mevzuatlardaki düzenlemeler iptal edilmelidir. Özellikle Madencilik sektörüne ilişkin bu konuda kısıtlayıcı düzenlemelere gidilmelidir.

Eğitime Dair

- Şehir ve Bölge Planlama eğitiminde koruma konusu yeterince iŐlenmediđi için koruma bilincinin geliştirilmesi hususunda eksiklikler yaşanmaktadır. Bu eksikliğin giderilerek, mevcut eğitim programlarında korumanın tüm yönleriyle ele alındığı bir müfredat gerekliliği açıktır. Eğitim süreçlerinde yapılacak böyle bir geliştirme, koruma alt uzmanlık alanına dair insan kaynağının gelişmesine de katkı sunacaktır.
- Koruma konusunda belirli Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'nin lisan-sst eğitiminde ihtisaslaŐması sağlanmalıdır. Bu bölümlerin coğrafi konumlarının korunan alanlarla ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Koruma konusunda Şehir Plancıları Odası tarafından sertifikasyon eğitimi baŐlatılmalı ve bu sertifika koruma amaçlı imar planı yapımı ve diğer korunan alanlardaki planlama süreçlerinde idarelerce aranan zorunlu belgelerden biri haline getirilmelidir.

03

**KIYILAR ve
PLANLAMA**

03 KIYILAR VE PLANLAMA

Kıyı alanları insan kullanımının en yoğun olduğu bölgeler arasında olmasının yanında ekolojik açıdan en kırılgan ekosistemlerden biridir. Ülkemizde her ne kadar kıyılardaki yapılaşmayı yönlendirmeye ve kıyı alanlarını korumaya yönelik kanun ve yönetmelik olsa da süreç içerisinde bu birincil ve ikincil mevzuat içerisinde yapılan düzenlemelerle kıyılarda yapılaşmanın boyutunu arttıracak düzenlemeler çoğalırken, mevzuatın koruma güdüsü giderek zayıflamıştır.

Kıyı alanları esasen başlı başına bir uzmanlık alanı iken sürekli olarak parçacı ve bambaşka sektörlerin içerisinde yönetil-

meye çalışılan alanlar olarak görülmüşlerdir. Her ne kadar bütünleşik kıyı alanı planlaması pratiği uygulamaya geçirilmiş olsa da bu planların beklenen seviyede kıyı alanlarının yönetilmesi ve korunması konusunda yön gösterici olduğunu söylemek mümkün değildir.

Tüm bu belirsizlik ortamında kıyı alanları en çok yağmalanan ve üzerinde en çok tartışmanın sürdürüldüğü alanlar haline gelmiştir. Bu anlamda kıyı bölgelerinde yürütülecek planlama çalışmalarında mevcut işleyiş ve sorunlardan yola çıkarak aşağıdaki başlıklar altında önerilerimiz ortaya konulmuştur.

Kıyı Alanlarında Planlama ve Yetki Çakışması

Kıyı alanlarındaki uygulama türlerine göre yetkili kurum değişmekte; yetki çakışması yaşanmaktadır. Bu nedenle bütüncül bir kıyı alanları yönetim ve planlamasından bahsetmek mümkün değildir.

Kıyılarımızda geçmişte yapılaşmış ve miras niteliği olan alanların, bu alanlarla entegre olmuş kırsal yerleşimlerin korunması konusunda önceliklendirme problemi yaşanmaktadır. Kıyıların korunması ve kıyı kanunu çerçevesinde bu alanların kamulaştırılması mı yoksa kıyı alanlarıyla birlikte entegre olmuş ve sosyal-fiziksel yapı itibarıyla miras alanı niteliği kazanmış bu kıyı kasabalarının niteliklerinin de muhafaza edilmesini mi öncelikli olduğu konusu kıyı alanlarının planlanmasında en önde gelen tartışma alanlarından biridir. Her iki niteliğin de koruma odaklı diyalektik bir çözümün mevzuatta, ilgili rehberlerde tanımlanması ve olası suistimallerin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Kıyı Kanunu'nun uygulandığı bazı alanlarda kentsel sit gibi nitelikli alanların bulunması durumunda Kıyı Kanunu'na ilişkin bazı maddelerin uygulanması sit alanlarının ciddi oranda tahribatına, hatta bazı durumlarda ortadan yok olmasına sebebiyet vermektedir. Bu anlamda ortaya çıkabilecek özgün durumlara ilişkin

özel kanun maddelerinin Kıyı Kanunu'na ilavesi gerekmektedir.

Kıyı alanlarında bütünleşik kıyı alanları planları ile birlikte çevre düzeni planlarında da kıyılara dair hükümler yer almaktadır. Bu iki plan türünün eşgüdüm halinde hazırlanması ve birbirini tamamlanması gerekmektedir. Bu alanlara dair yetki sorunu da yine koruma düşüncesi önceliklendirilerek çözülmelidir.

Bütünleşik kıyı alanı planlarının yaptırım gücü artırılmalıdır. Mevcut haliyle bu planlar tavsiye belgesinden öteye gitmemektedir. Bütünleşik Kıyı Alanları planlarında, bu planların kabulünden sonra alınan yatırım kararları ile ilgili olarak yakın çevresindeki etkileşimi gösterecek bir çalışma yapılmamakta ve bu yatırım kararları Bütünleşik Kıyı Alanları Planlarında yer almamaktadır. Mevzuatta tanımlanan bütünleşik kıyı alanı kavramı kıyı alanlarının etki alanı ile birlikte ele almayı önerse de, uygulamada gelinen noktada bir farklılık yaratamamıştır. Bu çerçevede Bütünleşik Kıyı alanı planlarının içeriğinin, tanımının ve yaptırım gücünün yeniden ele alınması ve planlama hiyerarşisi içerisinde tanımlanması gerekmektedir.

Kıyılarının Değişen Yapısı

Ülkemizde kıyı yapıları, coğrafik özelliklere göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple ülkenin tümünde aynı kriterlerle geçerli olabilecek kıyı kenar çizgisi gibi tanımların yöreye uygun tanımlara evrilmesi ve bu farklı tanımların olabildiği ölçüde detaylandırılması gerekmektedir.

Aynı zamanda, iklim değişikliğinin etkileri dolayısıyla da kıyıların sınırları değişmektedir. Kimi alanlar su altında kalmakta, kimi yerlerde ise kıyı kenar çizgisi zamanla geri çekilmektedir. Bu nedenle, kıyıların bu dinamik yapısı göz önüne alınarak tanımın güncellenmesi gerekmektedir.

Dolgu Alanları

Kıyılardaki dolgu alanlarında inşa edilen endüstri yapıları, rekreasyon alanları gibi kullanımlar inşa edilirken kurul kararı yeterli olmakta; bütüncül bir planlama ile bu alanların planlanmasına dair bir nosyon bulunmamaktadır.

İlgili mevzuatta dolgu alanlarına dair de kısıtlamaların getirilmesi, bu alanların ve inşa edilecek kullanımların bütüncül bir bakışla, planla üretilmesi sağlanmalıdır.

Kıyı alanlarının kamusal niteliğinin altını çizmek için Kıyı Kanunu'nda kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafında kısıtlamalar ve yapılacaklarla ilgili daha koruyucu hükümler getirilmiş olmasına karşın deniz tarafında dolgu yoluyla elde edilen alanlar üzerinde yapılacaklara ilişkin yaklaşımda aynı koruyucu tutum yer almamaktadır. Bu nedenle dolgu yoluyla oluşan mekansal kullanımlar çoğu zaman kendi içinde tanımlı, kentin geri kalanından ve bazı durumlarda da yoğun yapılaşmaların olduğu (Örneğin, doldurulan alanlar büyüklük olarak oldukça devasa alanlar olduğu durumlarda E:0.05 gibi düşük bir yapı yoğunluğunun sadece belirli bir alanda kullanılması, o alanda yoğun yapılaşmaya neden olabilmektedir) tanımsız alanlar yaratmaktadır. Kuşkusuz bu durumun en önemli sebebi, kıyı alanlarında planlamanın parçacıl bir yetki sorunsalı olarak ele

alınır, bu alanlarda plan yapma ve onaylama yetkisinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca kullanılmalıdır. Söz konusu planlama yetkisinin yalnızca kıyı alanı üzerinden kullanılmış olması nihayetinde kentin bütününden kopuk ve tanımsız alanlar yaratmaktadır.

Son zamanlarda dolgu yoluyla kazanılan ve rekreasyon alanı olarak düzenlenen ve kullanılan Millet Bahçeleri ile yine kıyılara dolgu yoluyla inşa edilen havalimanı (Artvin-Rize Havalimanı) ya da Şehir Hastanesi (Rize Şehir Hastanesi) gibi büyük ölçekli sosyal ve teknik altyapı alanlarının inşası yönündeki uygulamalar mevcuttur. Kıyı alanlarında dolgu yapılarak üzerine inşa edilen bu tür projelerden millet bahçesi, şehir hastanesi gibi alternatif kullanım alanı yaratılabilecek olanlar iptal edilmelidir. Havalimanlarında ise eğer başka yerde yapılması mümkün değilse, fizibilite raporları ile uygunluğu ortaya konulmuş olanların yapımına izin verilmelidir. Kıyı dolgusu unutulmamalıdır ki yüksek ekonomik maliyetinin yanında ekolojik açıdan da yüksek maliyet ve zarar veren inşaat hamlelerini içermektedir. Bu anlamda mümkün olduğunca kıyı dolgusundan kaçınılmalıdır.

Kıyılardaki İşgaller

Kıyı alanlarındaki mevcut işgallerin sonlandırılması yapılması gereken en öncelikli işlerdendir. Bu amaç doğrultusunda, belli bir plan program dahilinde tüm kıyı alanlarının mevzuat hükümleri doğrultusunda kamuya geri kazandırılması sağlanmalı ve bu konuya dair net bir söylem üretilmelidir.

Deniz dibi petrol boru hatları ve geri sahasındaki kıyı alanı kullanımlarında Bakanlık re'sen yetkili olup geri sahadaki kıyı alanı kullanımı ile yerel yönetimlerin yetkisindeki sahil şeridi planlama alanı arasında uyumsuzluklar olabilmektedir. Bu tür yatırım kararlarında Bakanlık görüşlerine uyulmakta ve yerel yönetimler planlamasını buna göre düzenlemektedir. Üst ölçekli yatırımlarda Bakanlık, kısmen yerel yönetimlerin planlama yetkisini etkilemiş olmaktadır. Bu hususlarda da düzenleyici metinler mevzuatta yer almalıdır.

04

**KIRSAL GELİŞME ve
PLANLAMA**

04

KIRSAL GELİŞME VE PLANLAMA

Geride bıraktığımız otuz yılda ülkemizdeki tarım alanları, mera alanları ve orman alanları büyük oranda kaybedilmiştir. Kırsal alanlar artan nüfus ve kentleşme baskısı altına girmiştir. Kırsal alanlara özgü yapılaşma biçimleri tahribata uğramış, kimliksizleşmiştir. Aynı şekilde üretim çökme noktasına gelmiştir. Kentten kıra doğru artan göç, büyükşehir yasası, mevzuatlara aykırı yapılan plan çalışmaları, kırsal alanlarda halihazırda yetersiz olan altyapı (ulaşım, internet vb.), sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını daha da zor hale getirmektedir. Bunun yanında 6360 Sayılı Kanun'la birlikte büyükşehirlerdeki belediye mücavir alan sınırının il sınırına eşitlenmesiyle bu şehirlerdeki köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Bu ani dönüşüm beraberinde birçok sosyal,

politik ve ekonomik sorun doğurmuştur. Yeni mevzuat yapısı ve idari sistem kırsal alandaki yaşamı her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır.

Sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan ortaya çıkan bu sorunlu durumdan kurtulabilmenin en etkili araçlarından birisi elbette planlamadır. Ancak planlamanın bugüne kadar kırsal alanlara yönelik detaylandırılmış, ihtisaslaşmış bir birikiminin olduğunu söylemek güçtür. Bu anlamda kentlerin gelişmesi karşısında sürekli baskı altında kalan ve özgün niteliklerini kaybeden kırsal alanların özgün niteliklerini koruyarak gelişimini sağlama noktasında planlama meslek alanında yapılması gerekenler başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

İdari Yapı ve Kurumsal Yapılanma

- Kırsal alanların gelişimi planlanırken, öncelikle 6360 sayılı idari birim tanımlamasıyla mahalleye dönüştürülen kırsal yerleşimlerinin köy statülerinin geri kazandırılması gerekmektedir.
- Kırsal alanlarda yapılacak planlama faaliyetlerinde personel yetersizliği gibi sorunlar nedeniyle ilçe belediyelerinin plan hazırlama/onama konularında yetersiz kalması sonucu süreçlerin ilgili büyükşehir belediyeleri tarafından yürütülmesinde de sorunlar yaşanmaktadır. Öncelikle kıyı kentlerinde bulunan merkezi ve yerel idarelerde şehir plancısı ve teknik personel istihdamının artırılması ve kıyı planlama birimlerinin oluşturulması gerekmektedir.
- Toprak Koruma Kurulları içerisinde Şehir Plancısı bulundurulması zorunluluğu getirilmesi konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır. Kırsal alanlara dair özel olarak yetkilendirilmiş kurumsal yapılanma marifetiyle, bölgeye özgü farklı özellikler ve geçim kaynakları ekonomik gelişim modelleri ve kalkınma planları hazırlanmalıdır.

Planlama

- Kırsal yerleşimlerde, kapsamlı mekansal planlama pratikleri geliştirilerek kırsaldaki yapı envanteri ve dirençlilik üzerine çalışmalar yürütülmeli, kırsaldaki yerleşim alanlarının dirençli hale getirilmesi gerekmektedir.
- Kırsal alanlarda yapılacak planlarda ve uygulamalarda sağlık ve fen şartları hariç kentsel standartlar ayrı düşünülmeli, kırsal planlama ve uygulama standartları belirlenmelidir.
- Kendi arazisinden yeterli geliri elde edemeyen kırsal nüfusa ait arazilerin satılmasına hız kazandıran, kırsal alanlara dair mevzuatta tanımlı engellere takılmadan prefabrik veya bungalow tarzı yapıların ruhsatlandırılması ve kullanımı sınırlandırılmalıdır.
- Planlama süreci kentlerde ve kırsal alanlarda ayrı düşünülmeli, kırsal alanda bölgenin kendine özgü özellikleri dikkate alınarak sorun tespiti yapılmalı ve çözüm çalışmaları geliştirilmelidir. Kentsel alanda uygulanan yol genişliği Düzenleme Ortaklık Payı (DOP) gibi kavramların birçoğu kırsal alanda gerçekliği ve gerekliliği olmayan kullanım ve oranlardır. Bu anlamda kırsaldaki insanların minimum ihtiyaçlarına yönelik önceden muhtarlık izniyle ya-

pılabilen birçok yapı ve tesis bugün imar planına konu hale gelmiştir. Bu husus kırsal bölgede yaşayan nüfusun ekonomik gücü ve kentlerdeki imar planlama mevzuatının getirdiği zorunluluklar göz önünde bulundurulduğunda yaratacağı etkinin kırsal alana olumlu etkisi tartışmalıdır. Bu nedenle kırsal alanlara yönelik, bu alanlardaki yaşamı kolaylaştırıp kırsal mekanı nitelikli hale getirecek planlama işleyişini belirleyecek mevzuat önerisi geliştirilmelidir.

- Kırsal alanların terk edilmesi sürecinde en önemli nedenlerinden birisi olan sosyal donatı alanlarına yerel planlama çalışmalarıyla yer açılmalıdır. Köylerde muhtarlar ve il özel idareleri ile halkın koordine edileceği katılımcı planlama çalışmaları yerelin kendi dinamikleri ile gelişmesine vesile olacaktır. Böylece yerelin dinamikleri ile yerelde sosyo ekonomik büyüme ve gelişme sağlanacaktır. Altyapı, yapılaşma biçimleri, donatı alanları, yani özetle mekansal gelişim tamamen yereldeki ihtiyaçlar ve potansiyel temel alınarak yapılmalı, belli planlama stillerinin replikasyonundan kaçınılmalıdır.

Mevzuat

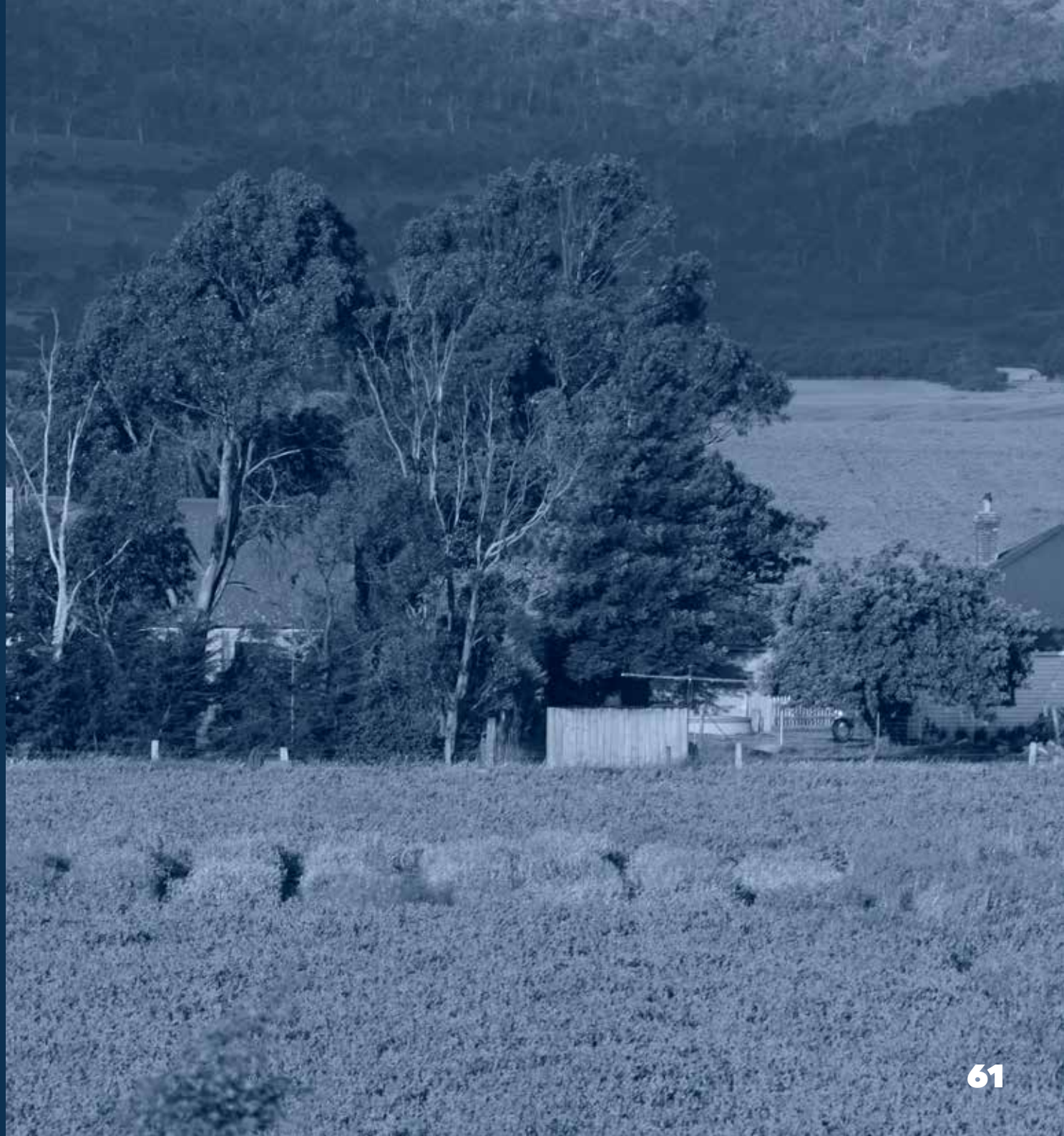
- 3194 Sayılı Kanun kapsamında değinilen Kırsal Tasarım Rehberlerinin kapsamı geliştirilerek zorunlu hale getirilmelidir. Çünkü yapılan uygulamaların yalnızca bina ve peyzaj alanına değindiği, kırsal gelişime değinmekte yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle köy alanlarında ve kırsal gelişim alanlarında yapılaşmayı yönlendirecek yeni bir mevzuat tanımının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gibi çalışmalar kapsamında tarım alanlarını, yerleşik alanları, alanın kimliğini, yerel halkın yapılı çevre üretme bilgi ve geleneklerini de göz ardı etmeyen düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmeliğin incelenerek nitelikli tarım arazilerinin kentsel alana dahil edilmesi sorununu önleyecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Tarım alanlarındaki kontrolsüz yapılaşmanın önlenmesi için, yapılaşma açısından, bitkisel üretim ile hayvancılık faaliyetlerinin ayrı değerlendirilmesi gereklidir. Tüm planlarda standart plan hükümleri ile . tarım alanlarında yapılaşma izni Tarım ve Orman Bakanlığı'ndadır. Bakanlık tarımsal faaliyet olarak değerlendirdiği hayvancılık te-

sislerinin ve tarım toprağının niteliğine bakmaksızın izin verebilmektedir. Çiftçinin zati ihtiyacı dışında olan tüm yapıların, özellikle devlet destekli krediler ile kurulan entegre hayvancılık tesislerinin tarım alanlarında yapılmasının önlenmesi önemlidir. Bu kapsamda, yapıların içeriğinden bağımsız olarak tarım topraklarının kaybının önlenmesi için mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Nitelikli tarım arazileri hiç bir koşulda imara açılmamalıdır. Tarım arazilerinin tarım dışı kullanımını önlemek amacıyla ilgili mevzuat düzenlenmelidir. Bununla birlikte sadece engelleyici yasaların değil teşvik edici sistemlerin de geliştirilmesi tarım içinde kalma oranını arttıracaktır. Küçük arazilerin verimli kullanım ve ekonomik değere dönüşüm kanalları desteklenmelidir.
- Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nin dördüncü maddesinde yapılan değişiklikle gerekçesiz bir biçimde 30 büyükşehir sınıırı içerisinde yer alan köy yerleşik alan sınırlarının 100 metreden 300 metreye çıkarılması ile kırsal alanda yapılaşma hızı artmıştır. Tarım alanlarında kayba neden olan bu düzenlemenin yere özgü nitelikleri ve ihtiyaçları dikkate alacak biçimde yenilenmesi gerekmektedir. Var olan nüfusa, nüfus projeksiyonuna ve do-

ğal eşiklere göre yapılacak analiz çalışmalarına dikkat edilmelidir. Bu çalışmalara olanak sağlayacak biçimde de mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

- 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun 14'üncü maddesi gereğince ovaların korunması amacıyla Büyük Ova Koruma Alanı ilan edilen 61 adet ova için alınan kararlar incelenmelidir.

05

**PLANLAMA HİYERARŞİSİ VE
KURUMSAL YAPILANMA**

05 PLANLAMA HİYERARŞİSİ VE KURUMSAL YAPILANMA

Ülkemizde planlama meslek alanının tarihsel birikimi ve gelişimi açısından zengin bir altlık bulunmasına rağmen, planlamanın kurumsallaşması bakımından, özellikle kentsel yapıyı çevre üretimine dayalı ekonomik kalkınma modelinin uygulandığı son dönem itibariyle bir geriye gidiş söz konusudur. Planlamanın kurumsal birikiminin karşılığı olarak oluşturulan merkezi kurum ve kuruluşların yetkileri ve yetkinlikleri zayıflatılmış, plancıların siyasi karar çevresinin eğilim ve istekleri karşısında kamu yararından yana taraf olan konumları aşındırılmış, plan onay süreçlerinde kamu yararı denetimi devre dışı bırakılarak bütüncül planlama anlayışından kopuş gerçekleşmiştir. Yapılı çevrenin yeniden üretilmesine ilişkin yatırımların

hızla gerçekleşebilmesi için projeci, noktasal yaklaşımlar öne çıkarılarak planlama mevzuatı bu amaçla yapılan sayısız değişikliklerle bütünlüğünden koparılmıştır. Planlama düşüncesine planlı kalkınma paradigmasını engel olarak gören anlayış neticesinde meslek alanımız salt teknik ve imar planına sıkışmış bir çerçeveye indirgenerek tarihsel birikimi ve interdisipliner içeriğine bağlı alt uzmanlık alanları sınırlandırılmıştır.

Bu bölümde, plan hazırlama ve onay süreci, şehir plancısının rolü, planlamanın kurumsal yapılanması gibi sorun başlıkları üzerinden mevcut durum ortaya konularak çözüm önerilerimiz sunulacaktır.

Planlama Süreci

- Mekansal planların hazırlanma sürecinde; analitik etüt çalışmalarından başlayarak planların yapımı, onaması, denetlenmesi ve sonrasında plan izleme ve değerlendirme süreçleri tanımlanmalıdır.
- Mevcut plan onama sürecine geçmişteki nazım plan bürolarındaki benzer uzman ekiplerin kamu yararı açısından teknik incelemesi şeklinde bir aşama eklenmelidir. Uzman ekibin teknik incelemesinden sonra plan onaya sunulmalıdır. İlgili onay kurumlarında bu sebeple nüfusa göre kademeli olarak yeterli sayıda plancı istihdamı zorunlu tutulmalıdır. Plancı istihdamı bulunmayan onay kurumlarında ise şehircilik ilkeleri ve kamu yararı açısından ilgili teknik inceleme için TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın mesleki denetim uygulamasının zorunlu tutulması, denetimden geçemeyen şehircilik hizmetlerinin ise onaya sunulmaması yönündeki hükümler 3194 sayılı Kanun ve ilgili mevzuata eklenmelidir.
- Planın kesinleşmesinden sonra başlayan parselasyon planlarının, yapılaşma süreçlerinin, inşaat ruhsatının plan kararlarına uygun bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine dair plancı

tarafından yürütülecek bir kontrol/denetim/izleme aşaması tanımlanmalı, (Plana Uygunluk Denetimi) bu aşama planlama sürecinin nihai aşaması olarak mevzuata dahil edilmelidir. Böylelikle mevcut durumda plan onayından sonra yapılaşma sürecinde denetim yetkisi bulunmayan planlama meslek alanının yapılaşma süreçlerine dahiliyeti tanımlanmış olacaktır ve yerleşim alanlarının plan hükümleri doğrultusunda yapılaşması yönünde kamusal denetim sağlanmış olacaktır.

05 PLANLAMA HİYERARŞİSİ VE KURUMSAL YAPILANMA

Plancının Rolü ve Yetkileri

- Kamu kurumlarında çalışan plancıların kadrolu, olarak istihdam edilmesi sağlanmalı ve böylece siyasi karar çevresinin eğilim ve isteklerinden bağımsız kamu yararı çerçevesinde üstlenilen rolün/görevin yerine getirilmesinin önü açılmalıdır.
- Kamuda çalışan şehir plancılarının amirleri ya da siyasiler tarafından aldığı emirleri mevzuata, kamu yararına, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelere aykırı olduğu durumlarda yerine getirmemesi sonucu oluşabilecek mobbing vb. uygulamalara karşı şehir plancılarının özlük hakları gerekli yasal düzenlemeler ile güçlendirilmelidir.
- Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun olarak şehir plancısı unvanına sahip herkesin TMMOB Şehir Plancıları Odasına üyeliğini zorunlu hale getirecek yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Özel sektörde, serbest şehircilik hizmeti üreten bürolarımızın iş bitirmesinin, ilgili işin tüm teknik gereklilikleri sağlayarak meclis onay aşamasına getirilmesiyle sonlandırılması ve hakediş sürecinin tamamlanması sağlanmalıdır. Planlama hizmetinin onayına, ruhsat alımına bağlı iş akitleri sınırlandırılmalı veya ayrı bir sözleşme olarak yapılması sağlanmalıdır.
- Planlama meslek alanının kamusal sorumlulukları gözetilerek şehir plancılarının kamu personeli veya serbest şehircilik hizmeti üreten alanda olmasına bakılmaksızın kamusal güvencelerinin tanımlanması; mesleki bilgi ve birikimlerini kamu yararına kullanabileceği bir yasal altlığın oluşturulması sağlanmalıdır.
- Şehir plancılarının Koruma Amaçlı İmar Planında olduğu gibi ilgili mevzuatta “özel amaçlı planlar” şeklinde tariflenen planlar olmak üzere her tür ve ölçekteki planlama çalışmalarındaki rolü mevzuatta net olarak açıklanmalı ve mesleki sorumluluğa dair sınırlar tartışmaya yer bırakmaksızın belirtilmelidir.
- Serbest Şehircilik Hizmeti üreten bürolar, büronun çoğunluk hissesine sahip şehir plancısının kişisel yeterlilik belgesi üzerinden değil, büro tüzel kişiliği olarak müellif şeklinde tariflenmeli ve büronun, derecelendirilme esasları ise geçmişte bitirilen işler, planlama ekibindeki tecrübe, istihdam edilen plancı sayısı gibi kriterler göz önüne alınarak belirlenmelidir. Örneğin A grubu bir büro olmak için belli sayıda yeni mezun istihdamı şart koşularak bu yeni mezunların istihdamı için kamusal teşvik tariflenmelidir. Ardından kademeli olarak ekipteki

plancı sayısına ve bu plancıların tecrübesi ile geçmişte bitirilen işler gözetilerek bir sınıflandırma yapılmalıdır. Bu büroların üstlenebileceği işlere dair de minimum bir alan / nüfus büyüklüğü ve etki durumu belirlenerek, bu alan/nüfus büyüklüğü kriteri altındaki küçük ölçekli şehircilik hizmetlerini üstlenmeleri önlenerek görece alt yeterlilik belgelerine sahip bürolarının iş imkanları daraltılmamalıdır.

- Plancının uyması zorunlu olan mesleki etik kural ve ilkelerin belirlendiği ve uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımların net bir biçimde tanımlandığı bir düzenleme gerekmektedir.

Plan Türleri ve Yeni Şehircilik Hizmetleri

- Farklılaşan/karmaşılaşan kentsel/bölgesel dinamikler doğrultusunda ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak üzere yeni plan türlerini ve bu planların üretim süreçlerini tanımlamak gereklidir.
- Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde mekansal planlar hiyerarşisinde tanımlanan plan türlerine ek olarak havza düzeyinde planlar, bütünleşik kıyı alanları, uzun devreli gelişim planları ve sektörel ile özel amaçlı planlara dair süreçler tanımlanarak günümüzde karşı karşıya kalınan sorun alanlarına dair bütüncül çözümlerin planla sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- 6 Şubat Depremlerinin ardından bir kez daha acı bir şekilde deneyimlendiği üzere, şehir plancılarının plan onay aşamasından sonraki süreçlerde yer almaması, plan hükümlerinin yapılaşma sürecinde denetiminin yapılmaması sonucunu doğurmaktadır. Bu da plansız, dirençsiz yaşam alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, plan onayından sonra yapılaşma sürecinin de planda belirtilen koşullara göre sürdürülüp sürdürülmediğinin denetiminin yapılması, diğer bir deyişle Plana Uygunluk

Denetiminin yapılması hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte, mevcut meskun alanlarına dair mekansal müdahalelere ilişkin bütünleşik Kentsel Risk Analizi çalışmaları ile büyük ölçekli mekansal projelere dair Kentsel Etki Değerlendirmesi süreçlerinin tariflenmesi gerekmektedir. Çağın gereklerine uygun olarak önemli bir ihtiyaç haline gelen bu değerlendirme raporu ve analizlerinde plancılarının rolü ve sorumlulukları da net bir şekilde tariflenmelidir.

- İmar planı değişikliği yapma süreçleri ve onaylanması zorlaştırılmalıdır. Özellikle yoğunluk artışı ya da kullanım değişikliği içeren plan revizyonlarının teknik denetiminin sağlanması, ulaşım, altyapı vb. üzerinde etkilerinin tespit edileceği kentsel etki değerlendirmesi süreçleri olmadan onaylanmasının önüne geçilmelidir.

Kurumsal Yapılanma

- Planlama alanında, yerel idarelerin yetkilerini kısıtlayarak merkezi idarelere tanınmış planlama yetkilerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Marmara Denizi'nin Özel Çevre Koruma Bölgesi ilanı ile Marmara Denizi kıyı kesiminde yetki Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na geçmiştir. Aynı husus Turizm alanlarında kıyı bölgelerindeki belediyeler için de geçerlidir. Bu türden merkezleşmiş yetkiler sebebiyle yerel ve merkez idareler arasında sorunlar çıkmaktadır.
- Merkezi ve yerel idarelerde hem merkezi kurumların kendi arasında hem de merkezi ve yerel kurumların arasında yetki karmaşasının çözülmesi, yetki sınırlarının netleştirilmesi gereklidir. İdarelerin yetki ve görevleri, tarihsel birikimle oluşmuş mesleki ilkelerin hayata geçirilmesi için gerekli kurumsal düzenlemelerin yapılması, bu hususta denetim mekanizmalarının da Oda ve kurumların katılımıyla yeniden düzenlenmesi gereklidir.
- Merkezi idarenin, mevcut haliyle Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın tekrar kontrol sorumluluğuna dönmesi sağlanmalı, parsel bazında inşaat ruhsatına kadar olan adeta belediye yerine geçen yetkisi, birden

fazla belediyeyi ilgilendiren ve kamu açısından zorunlu yatırımlarla sınırlandırılmalıdır.

- Merkezi ve yerel idarelerin planlama süreçlerine dair rol ve görevleri; onay öncesinde üretilen plan kararlarının kamu yararı açısından teknik denetimi de dahil olmak üzere net bir biçimde tariflenmelidir. Kamu yararı açısından denetim işlevini üstlenen plancıların siyaset üstü bağımsızlığı ve güvencesi sağlanmalıdır. Başka bir deyişle, planların mesleki bilgi birikimine sahip olan uzmanlar tarafından incelenip, kamu yararı açısından denetlendikten sonra onay aşamasına geçilmesi hususunda açık bir mevzuat değişikliği yapılmalıdır.
- Daha öncesinde belirtildiği üzere Belediye Meclislerinde teknik bilgiye sahip olmayan üyeler tarafından planların onaylanmasının yarattığı sorunların önüne geçilmesi; şehir plancısı istihdamının nüfusa göre kademeli bir biçimde zorunlu tutulması, meclise sunulmadan önce güvenceli ve kadrolu çalışma koşulu sağlanmış plancıların denetiminden geçirilmesi; plancı istihdamının mümkün olmadığı küçük belediyelerde ise TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından planların kamu yararı açısından incelenerek olur verildikten sonra meclise sunulması koşulu getirilmesi sağlanmalıdır.

- Devlet Planlama Teşkilatı ve Nazım Plan Büroları benzeri kurumsal yapılanmalar tekrardan aktifleştirilmeli ve yetkilendirilmelidir. Ulusal ölçekte etkisi olacak politika ve plan kararları, uzman kurum ve kuruluşların katılımları ile alınmalı, bu kurumların onayı ve denetimiyle uygulamaya geçmelidir. Ayrıca, İller Bankası kuruluş amacına geri döndürülerek, her koşulda kamu yararına hizmet edecek bir kurumsal işleyiş kültürü oluşturacak şekilde yeniden işlevlendirilmelidir.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile ilgili iş ve işlemler iki farklı bakanlık yapısı altında yeniden kurumsallaştırılmalı, yürütülecek iş ve işlemlerde koruma ve kamu yararı öncelikli kontrol mekanizması tanımlanmalıdır. Aynı durum Kültür ve Turizm Bakanlığı için de geçerlidir. Merkezi düzeyde yatırımcı ve koruma konusunda uzmanlaşmış bakanlık ve genel müdürlüklerin aynı bakanlık çatısı altında toplandığı görülmektedir. Bu durum koruma aleyhine bir durum oluşturmaktadır. Bu nedenle, doğal ve kültürel alanları önceleyen bir kurumsal yapılanma tariflenmeli ve ilgili Bakanlıklar bu çerçevede ayrılmalı, bakanlık düzeyinde sorumluluklar açısından kurumsal denetim mekanizması tekrar oluşturulmalıdır.

- Büyükşehir Belediyelerinin yetkileri yeniden ele alınmalıdır. Büyükşehir belediyelerinin nüfusları ve yüzölçümleri açısından eşitsizlikler bulunmaktadır. Mevcut haliyle yaşanan sorunlar ortaya konulmalı, muhtarlıklar ve kırsal yerleşimlerin mahalleye dönüşmesi ile ortaya çıkan sorunlar doğrultusunda mevzuatta düzenlemeler yapılmalıdır.
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı lağvedilmeli, bu kurum tarafından yapılmış tüm iş ve işlemler incelenerek mülklerin kamuya dönmesi konusunda düzenlemeler yapılmalı, modeller üretilmelidir.

Kamusal Hizmet Sunumu ve Kamu Hizmetlerinin Dönüşümü

Kamusal hizmet sunumunda yaşanan dönüşümler sağlık ve eğitim başta olmak üzere pek çok alanda yapısal dönüşümleri beraberinde getirirken aynı zamanda bu dönüşümün mekânsal izdüşümü de gerek mevzuat aracılığıyla, gerek yeni projelerle hayata geçirilmiştir. Kamu Özel İşbirliği finansman modeli ile inşa edilen şehir hastaneleri, otoyol-köprü geçişleri vd. kur endeksli projeler hem günümüz kriz ortamında “kamu zararı” doğuracak şekilde sürdürülemez bir hal almakta, hem de hâlihazırda iktidarın ve muhalefet blokunu oluşturan siyasi yapıların gündeminde “çözüm bulunması gereken bir başlık” olarak yer almaktadır.

Sağlıkta dönüşüm programının en güncel uygulaması olan şehir hastaneleri, kent merkezinde yer alan erişilebilir sağlık tesislerinin kapanmasına, kent merkezlerinin özel hastanelere terk edilmesine ve kent merkezindeki kapatılan hastanelere ait rant değeri oldukça yüksek kamu arazilerinin nasıl kullanılacağı konusunda belirsizliğe neden olmaktadır. Planlamanın temel bir meselesi olan bu konuda alınan kararlar, tümüyle planlamadan bağımsız bir yaklaşımla hayata geçirilmektedir.

Kent merkezlerinin özel hastanelere terk edilme süreci 2014 tarihli Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde yer almış; yönetmelikte sosyal altyapı alanları “Birey ve toplumun kültürel, sosyal ve rekreatif ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir çevre ile yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik kamu veya özel sektör tarafından yapılan eğitim, sağlık, dini, kültürel ve idari tesisler, açık ve kapalı spor tesisleri ile park, çocuk bahçesi, oyun alanı, meydan, rekreasyon alanı gibi açık ve yeşil alanlara verilen genel isimdir” şeklinde tarif edilmiş ve asgari standartlara “özel sektör tarafından yapılan donatı alanları” dahil edilmiştir.

Halkın tamamı tarafından kullanılmayan ve işletme mantığıyla hayata geçirildiği için serbest piyasa koşulları içerisinde sürdürülebilirliği belirsiz olan özel hizmet sunumlarının asgari standartlara dâhil edilmesi kamusal hizmet sunumunda önemli bir sorun ve çözüm gerekliliği yaratmaktadır.

Mevzuatta yaşanan ilgili değişiklik, şehir hastanelerinin gelecekteki faaliyeti, kent merkezindeki kapanan / boşaltılan / taşınan hastaneler ve hastanelere ait kamu arazilerinin ne amaçla kullanılacağı gibi sorunlar, çözüm getirilmesi ve bilimsel-teknik çözümün sunulmasını gerektiren başlıklardır.

Aynı şekilde, kentsel dönüşüm süreçlerini müteahhitlere devreden, bu haliyle çoğunlukla mülk sahiplerini gözetken ve riskli yapı stokunu dönüştürmek ve sağlıklı, güvenli yaşam alanları ödevini yerine getirmek yerine yapı çevre üretiminden rant elde etmeyi amaçlayan anlayış terk edilmeli ve başta 6306 sayılı Kanun olmak üzere gerekli düzenlemeler yapılarak kamucu bir çözümün oluşturulması ve uygulamaya alınması sağlanmalıdır. Sosyal konut projeleri kiracıları da odağa alarak yeniden ele alınmalı, devlet konutlarında nitelikli barınma koşulları tüm yurttaşlar için sağlanmalıdır. Sosyal kiralık konut, erişilebilir konut, kooperatif gibi seçeneklerin erişilebilir finansal modellerle halka sunulması temin edilmelidir.

Bu bağlamda, erişilebilir konut alanlarının kent ile sosyo-ekonomik ve mekânsal anlamda ilişkisinin kurulması, kamu sübvansiyonları, kamu fonları, vb. finansal araçların aktif ve etkin kullanımı sağlanmalıdır. İhtiyaca yönelik erişilebilir konut modelleri üretilmeli, kentsel dönüşüm alanlarında sakinleri yerinde tutacak konut üretim modelleri geliştirilmelidir. Sınırlı mülkiyet hakkı veren modellerin geliştirilmesi, rant üretecek modellerin kısıtlanmasına yönelik politikalar üretilmesi, kamu eliyle imarlı arsa üretilmesi sağlanmalıdır. Tüm bunlarla birlikte sosyal kiralık konut talebi olan kesimler belirlenmeli, bu kesimlere kiralık konutlarda farklı ikamet modelleri geliştiri-

lirmeli, yerel yönetimlerle eliyle açılan öğrenci yurtlarının sayıca artırılarak konut piyasasındaki fiyat artışlarını düzenlemek adına bütünlüklük bir müdahale ve mücadele yöntemi sürdürülmelidir.

En temelde başta eğitim, sağlık, barınma ve ulaşım olmak üzere kamusal ihtiyaçların kamu eliyle ve tüm yurttaşların bu hizmetlere erişiminin adil ve eşit bir şekilde temini sağlanmalıdır.

06

PLANLAMA EĞİTİMİ VE
İSTİHDAM

06 PLANLAMA EĞİTİMİ VE İSTİHDAM

Son yıllarda, ihtiyaç analizine dayanmadan "her ile bir üniversite" söyleminin sonucu olarak ülkemizde artan üniversite sayısına paralel olarak birçok bölüm gibi Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'nin sayısı da hızla artmıştır. Şu an itibariyle 33 farklı üniversitede Şehir ve bölge Planlama Bölümü mevcuttur ve bu bölümlerin yıllık kontenjan sayısı 2300'ü aşmıştır. Hızlı şekilde açılan bölümlerin büyük çoğunluğu fiziki mekan ve akademik kadro derinliği açısından yeterliliğe sahip değildir. Bu eksikliklere ek olarak, ülke ihtiyacının çok üzerinde olan yıllık mezun sayısı sayısı nedeniyle meslektaşlarımız maalesef iş bulamamakta; iş bulamayan şehir planlıcılarının yaygınlaşmasıyla da her geçen yıl Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'ne giriş puanları düşmektedir. Ayrıca Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'nde uygu-

lanmayan minimum başarı puanı kriteri sebebiyle oldukça düşük puanlarla öğrenciler şehir planlama bölümlerine kayıt yaptırabilmektedir. Tüm bu süreç lisans eğitimimizde niteliği düşürürken, işsiz şehir planlıcısı sayısının her sene katlanarak artmasına neden olmaktadır.

Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri'nden mezun olan kişi sayısındaki artışın istihdam olanaklarına yansımaması; kamu ve özel sektörde istihdam olanaklarının günden güne daralması meslek alanımızın başat sorunlarından biri haline gelmiştir. Hem planlama eğitiminde yaşanan sorunların çözülebilmesi hem de istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik olarak yapılması gerekenler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

Planlama Eğitiminin Kurumsallaşması

- Planlama eğitiminin nitelikli bir şekilde verilebilmesi için üniversitelerin mekansal imkanları, akademik kadroları gibi hususlara dair asgari ölçütler belirlenmeli ve bu asgari ölçütler doğrultusunda mevcut eksikliklerin giderilmesi sağlanmalıdır. Akademik kadro yeterliliği ile stüdyo/derslik sayısı gibi mekansal donatı gereklilikleri hususlarında belirlenecek asgari kriterler ve yapılacak nesnel çalışmalar çerçevesinde bir gereklilik oluşmadığı sürece yeni Şehir ve Bölge Planlama bölümü açılmamalı, açılması yönünde karar alınıp henüz öğrenci alımına başlanmayan bölümlere dair ilgili idari işlemler iptal edilmelidir.
- Mevcut durumda, akademik kadro veya mekansal donatı eksikliği olmasına ve nesnel bir ihtiyaca dayanmamasına rağmen öğrenci alımına başlanmış olan Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri, öğrencilerin mezuniyet durumları da gözetilerek uygun süre zarfında kapatılmalıdır. Kapanana kadar geçen süre dahilinde bu bölümler gerekirse bulunduğu bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda akademik çalışmalar ve bilimsel araştırma faaliyetleri yürüterek kamusal bilgi üreten enstitüler haline dönüştürülmelidir.

- Lisans eğitimi sürecinde farklı tarihi, coğrafi, sosyo-mekansal ve ekonomik özelliklere sahip olmasına rağmen ülkenin 7 farklı bölgesinde bulunan 33 adet Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde aynı içerikte eğitimin verilmesi yerine, müfredatın bölgenin dinamikleri doğrultusunda çeşitlendirilmesi, eğitim programının ihtiyaçlar doğrultusunda alt uzmanlık alanlarını dikkate alan bir içerikle revize edilmesi; lisans sonrası eğitim süreçlerinde de söz konusu alt uzmanlık alanlarına ilişkin eğitim süreçlerinin detaylandırılması/ayrıntılılandırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, Şehir ve Bölge Planlama Bölümündeki lisans eğitiminin alt uzmanlık alanlarını çeşitlendirecek, genişletecek şekilde yeniden ele alınması ve lisans sonrası eğitim programlarının da ihtiyaçlar temelinde farklılaşması sağlanmalıdır.
- Şehir ve Bölge Planlama eğitiminin; Bölge Planlama, Ulaşım ve Altyapı Planlaması, Kırsal Alan Planlaması, Korumaya Alanlarında Planlama, Afet ve Sakınım Planlaması, Havza Planlaması, Kentsel Tasarım, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Politika Planlaması, Stratejik Planlama gibi ihtisas alanlarında uzmanlaşmayı sağlayacak şekilde yeniden organize edilmesi, Türkiye Planlama Okulları Birliği ve TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından düzen-

lenecek çalıştaylar sonucunda elde edilecek bilgi doğrultusunda tüm bu ihtisas alanlarının Şehir ve Bölge Planlama eğitimi müfredatında yer alması, bu uzmanlık alanlarına dair yüksek lisans programları ve Oda tarafından düzenlenecek mesleki gelişim programlarının mevzuatta tanımlanması gerekmektedir.

- Planlama sürecinde gerek veri çeşitliliği gerekse çok farklı disiplinlerle birlikte çalışma zorunluluğu nedeniyle müfredatın bu yönde düzenlenmesi, farklı uzmanlık alanlarında ihtisaslaşma için önem arz etmektedir. Özellikle planlama sürecinde jeolojik yapı/afet, ekolojik yapı/ekosistem, su sistemi/hidrojeolojik döngü gibi planlama bakış açısını geliştirecek, diğer disiplinler ile bilimsel ilişkinin kurulmasını sağlayacak konuların lisans eğitiminden itibaren müfredata eklenmesi sağlanmalıdır.
- Yüksek lisans ve doktora programlarının özendirilmesi amacıyla bu eğitim derecelerine sahip Şehir Plancılarının uzmanlaştıkları alt ihtisas konularına dair çalışmalarda etkili bir ekip üyesi ve ekip başı olması için yasal teşvik ve zorunluluklar getirilmelidir. Üniversiteler arası yüksek lisans ve üstü akademik çalışmalarda eksiklik bulunan uzmanlık alanların takibi amacıyla bir sistem kurulmalıdır.

- Amaçlanan akademik ve iş deneyimine yönelik eğitim çıktılarının gerçekleştirilmesinden uzak olan kamu ve özel sektör stajı yerine lisans eğitiminin bütünleşik bir parçası haline getirilmiş uygulamalı eğitim süreçleri, planlama eğitimi müfredatına eklenmelidir.
- Yeterli akademik kadro ile bölüm içi fiziksel-tekniik araç ve ekipman ile stüdyo/derslik sayısı mekansal donatı ihtiyaçlarını karşılamayan bölümlerimizden ve genel olarak son dönemlerde mezun olan meslektaşlarımızın mesleki yeterlilik düzeylerinin acil bir şekilde artırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, meslek alanımıza dair eğitim sürecinin eksikliklerini giderek mezunlarımızın mesleki yeterliliğini artırmak, bu nitelik artışına paralel olarak mesleki pratiklerimizin niteliğini korumak amacıyla Oda tarafından yürütülecek sertifikalı meslek içi eğitim programlarının ilgili mevzuatta yer almasının sağlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

YÖK Nezdinde Yürütülmesi Gereken Çalışmalar

- Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin kontenjanlarının, kamu ve özel sektör üzerinde yapılacak detaylı araştırmalar sonucu tespit edilecek ülke ihtiyacı doğrultusunda belirlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Orman, Ağaç İşleri ve Su Ürünleri dışındaki mühendislik bölümleri ile Mimarlık bölümlerinde uygulanan başarı sırası kriteri Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde de uygulanmalıdır. Bu doğrultuda YÖK tarafından yayımlanan ilgili kılavuz ve belgelerde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü başarı sırası kriteri uygulanan bölümlere eklenmelidir.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Türkiye Planlama Okulları Birliği tarafından yeni bölümlerin açılabilmesine ilişkin, yürütülecek çalışmalar neticesinde belirlenecek akademik kadro, mekansal nitelik gibi zorunlu asgari ölçütlerin ilgili dokümanlarda yer alması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Planlama eğitiminin belirli bir süre temel eğitim ve ardından alt uzmanlık eğitimi verilmesi şeklinde yeniden kurgulanmasına yönelik gerekli yasal, kurumsal düzenlemelerin yapılması için çalışmalar başlatılmalıdır.

Kamuda Plancı İstihdamı ve Norm Kadro Tahsisi

- Yerel yönetimlerde, nüfusa bağlı kademeli olarak belli sayıda Şehir Plancısının istihdamı zorunlu hale getirilmelidir. Şehir Plancısı istihdamı bulunmayan bir onay kurumunda planlamaya dair herhangi bir tür ve ölçekte şehircilik hizmetinin meclise sunulması önlenmelidir. Belirlenecek olan nüfus kriterinin altında kaldığı için plancı istihdamı bulunmayan onay kurumlarında ise ilgili serbest şehircilik bürolarından hizmet alımı yolu ile meclise sunulacak olan planların kamusal ön denetimi sağlanmalıdır. Bu aşamada, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın mesleki denetim uygulaması kapsamında içeriksel denetimi zorunlu hale getirilmeli ve bu doğrultuda 6235 sayılı Kanun ile 3194 sayılı Kanun'da gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Planlama ile ilgili yetki ve sorumluluğu bulunan merkezi kurumlar ve taşra teşkilatlarında şehir plancısı istihdamının zorunlu tutulmasına dair gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Serbest Şehircilik Hizmeti sunmak üzere özel sektörde faaliyet yürütecek olan yeni mezun meslektaşlarımıza vergi muafiyeti, belli bir süre ücretsiz

çizim programı tahsisi gibi kolaylıklar sağlanmalı, kamusal teşvikler sunulmalıdır.

- Yerleşim yerlerinde hayata geçirilecek olan projelerin kente ve içinde bulunduğu ekosisteme etkilerini izlemek ve değerlendirmek; bölge ve ulusal ölçekte kullanılmak üzere kentsel veri oluşturmak ve bunları izlemek üzere yeni birimler tanımlanmalı ve bu birimde Şehir Plancısının istihdamının zorunlu hale getirilmesi sağlanmalıdır.

Şehircilik Hizmet Alanlarının Çeşitlendirilmesi

- Şehir ve Bölge Planlama eğitiminde tanımlanan alt uzmanlık alanlarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesine bağlı olarak yerleşim dokusunda ya da doğal çevresinde değişikliğe yol açacak nitelikte, rutin imar uygulama kararları dışındaki önemli kentsel kararlarda, mekansal müdahalelerde Mekansal Etki Değerlendirmesi Raporu, plan onama sürecinden sonra yapılaşma aşamasındaki denetim süreçlerinde Plana Uygunluk Denetimi, kentsel yerleşik alanlardaki her tür mekansal faaliyette Kentsel Risk Analizi gibi yeni şehircilik hizmetleri 3194 sayılı Kanun, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ve ilgili diğer mevzuata dahil edilmiştir.
- Çağın gereklerine uygun olarak kırsal alanlar, meralar, havzalar, kıyı alanları, doğal alanlar ve milli park vb, doğal sit, sulak alan vd. doğa koruma alanlarının kuşaklar ötesi yarar çerçevesinde gelecek nesillere aktarılması için mevzuatta kamu yararını önceleyen, koruma yaklaşımını öne çıkaran ve bütüncül bir bakışla şehir planlama disiplininin içerisinde olduğu planlama ve denetim süreçleri tariflenmelidir.

Meslek Alanı Sınırları

- En geniş anlamda arazi vasıf değişikliğine yol açan, diğer bir ifadeyle arazi kullanım kararı verilen/mekansal düzenleme yapılan tüm çalışmalar planlama disiplini kapsamındadır.
- Bütünleşik Kıyı Alanları Planları, Ulaşım Planları, Uzun Devreli Gelişim Planları, Havza Yönetim Planları, Taşkın Yönetim Planları gibi alt çalışma alanlarında planlamanın rolü net tariflenmeli; ilgili mevzuatta "özel amaçlı planlar" şeklinde tariflenen planlama çalışmalarında şehir plancılarının görev, yetki ve sorumluluk alanları net bir şekilde belirtilmelidir.

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Nisan, 2023